

Ida Himanen
Janika Hokkanen

”TÄSTÄ TULEE MUN ELÄMÄN HUONONIN VUOSI”

Koulukotiin sijoitettujen lasten kokemuksia koulu-
kotiin siirtymisestä ja sijoituksen alkuvaiheesta

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Joulukuu 2015

MAMK
University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 8.12.2015
Tekijä(t) Ida Himanen, Janika Hokkanen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalian koulutusohjelma Sosionomi (AMK)
Nimeke ”Tästä tulee mun elämän huonoin vuosi” - Koulukotiin sijoitettujen lasten kokemuksia koulukotiin siirtymisestä ja sijoituksen alkuvaiheesta	
Tiivistelmä Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Sairilan koulukodin kanssa ja aihe opinnäytetyöhön syntyi yhdessä Sairilan henkilökunnan kanssa. Pääavoitteena oli kuulla koulukotiin sijoitettujen lasten kokemuksia siitä, mitä asioita he pitivät merkityksellisinä sijoituksen ensimmäisen kuukauden aikana, jotta siirtyminen sijaishuoltopaikkaan olisi onnistunut. Tutkimuksessa on käytetty kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyöprosessi käynnistyi marraskuussa 2014 ja saatettiin päätökseen joulukuussa 2015. Tutkimuksen avulla toivottiin sellaista tietoa, jonka avulla koulukoti pystyy tarkastelemaan omaa toimintaansa ja mahdollisesti kehittämään sitä. Opinnäytetyön ja erityisesti tutkimuskysymysten laatimisessa hyödynnettiin koulukodin kehittämää tulovaiheen mallia. Kohderyhmänä tutkimuksessa olivat koulukotiin sijoitetut vähintään 15-vuotiaat lapset. Tutkimuksessa puhutaan lapsista eikä nuorista, koska lastensuojelulaki määrittää, että kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineiston hankintamenetelmänä käytettiin teema-haastattelua. Tutkimukseen osallistui yhteensä kuusi koulukotiin sijoitettua lasta, jotka olivat iältään 15–17-vuotiaita. Haastattelut toteutettiin kesän 2015 aikana ja aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostui lastensuojelun ja erityisesti sijaishuollon sisällön määrittelystä. Koulukodilla on oma paikkansa sijaishuoltokentässä, joten sen esittely oli myös tärkeää. Vuorovaikutuksen ja arjen merkitys sijaishuollossa sisältyivät myös viitekehykseen. Siirtyminen sijaishuoltoon on lapselle eräänlainen kriisi, joten kriisin elementtien ymmärtäminen on merkittävää lapsen auttamisessa kriisistä selviytymisessä. Opinnäytetyöstä saaduista tuloksista on todettava, että tulovaiheen mallia on todella vaikea toteuttaa käytännössä, koska lasten tilanteet ovat niin erilaisia ja saapuminen koulukotiin tapahtuu hyvin monin tavoin. Tuloksista voi todeta, että lasten näkökulmasta on merkittävää, että heidät otetaan huomioon ja he saavat riittävästi tietoa saapuessaan sijaishuoltopaikkaan. Aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksella tulotilanteessa on merkitystä lapsen asettumiseen osastolle ja tähän kannattaa henkilökunnan kiinnittää huomiota.	
Asiasanat (avainsanat) Lastensuojelu, sijaishuolto, koulukoti, vuorovaikutus, arki, kriisi	
Sivumäärä 52+6	Kieli Suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liitteinä tutkimuslupa, tulovaiheen malli, saatekirje vanhemmille, lasten saatekirje ja suostumuslomake sekä teemahaastattelurunko	
Ohjaavan opettajan nimi Johanna Hirvonen	Opinnäytetyön toimeksiantaja Sairilan koulukoti

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis 8.12.2015
Author(s) Ida Himanen, Janika Hokkanen	Degree programme and option Degree programme of social work Bachelor of social services
Name of the bachelor's thesis "This is going to be the worst year of my life" – Children's experiences of transition to reform school and the early stages there	
Abstract This thesis is a development project conducted in co-operation with Sairila Reform School and the idea for the project was born with the staff of Sairila. The main objective was to investigate the foster children's opinions of what they considered important during the first month at the reform school in order for the transition to Sairila to be successful. The research method used was qualitative and the research process started in November 2014 and finished in December 2015. The purpose of this thesis was to gather information for the reform school to evaluate and develop their operation. The reform school has developed an arrival stage model for children who transfer to Sairila. The model served as a reference in this thesis and the interview questions are based on the model. The target group in this thesis were children placed in the reform school who were at least 15 years old. In this thesis we speak about children instead of youngsters because the law on child protection states that everybody under 18 is a child. This thesis is a qualitative study and the research material was collected through theme interviews. Six 15-17-year-old children participated in the study. The interviews were conducted during summer 2015 and the analysis method was theming. The theoretical framework of the thesis comprises definitions of child protection and foster care in particular. Reform school has its own place in foster care and thus introduction of the reform school is important in this context. The meaning of interaction and daily life in foster care is also included in the framework. Transfer to foster care can be a crisis for a child and therefore in order to help the child to survive the crisis we need to understand the elements of the crisis. In conclusion, it's difficult to use the arrival stage model in practice because the children's situations are so different and arrival happens in many ways. From the children's point of view it is important that they are taken into account and they get enough information when they arrive in Sairila. The interaction between the adults and the children is important in how the child settles down in the unit. This is important for the staff to remember.	
Subject headings, (keywords) Child protection, foster care, reform school, interaction, weekdays, crisis	
Pages 52+6	Language Finnish
Remarks, notes on appendices Permit for research, arrival point model, cover letter for parents and children and interview structure as appendices	
Tutor Johanna Hirvonen	Bachelor's thesis assigned by Sairila reformatory school

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELUN SIJOITUSPROSESSI	2
2.1	Suomalaisen lastensuojelun pääpiirteet	2
2.2	Lastensuojeluasiakkuus	3
2.3	Huostaanotto	4
3	SIJAISHUOLTO	5
3.1	Sijaishuolto ja sijoitusprosessi käsitteenä	5
3.2	Siirtymät sijaishuollossa	6
3.3	Koulukoti sijaishuoltopaikkana	8
3.4	Sairilan koulukoti.....	9
3.4.1	Koulukotilapset	11
3.4.2	Sairilan koulukodin osastot.....	11
3.4.3	Tuloprosessi Sairilaan	12
4	VUOROVAIKUTUS JA ARKI HOITAVAT	14
4.1	Vuorovaikutus osana lapsen kasvua ja kehitystä	14
4.2	Vuorovaikutus sijoitusprosessissa	15
4.3	Hyvä arki kasvun ja kehityksen tukena	16
5	SIIRTYMINEN SIJAISHUOLTOON LAPSEN ELÄMÄNKRIISINÄ	18
5.1	Traumaattinen kriisi ja sen vaiheet	18
5.2	Lapsen selviytyminen ja tukeminen kriisitilanteissa	21
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
6.1	Tavoitteet ja tarkoitus	23
6.2	Teemahaastattelu menetelmänä	25
6.3	Aineistonkeruuprosessin eteneminen	26
6.4	Haastattelujen kulku	27
6.5	Aineiston analyysi	28
7	TUTKIMUSTULOKSET	29
7.1	Valmisteluvaihe	29
7.1.1	Lasten kokemukset valmisteluvaiheesta	30
7.1.2	Saapuminen Sairilaan.....	32
7.2	Arjen käynnistyminen ja sopeutuminen	33

7.2.1	Arjen käynnistyminen.....	34
7.2.2	Sopeutumista edistävät tekijät.....	35
7.2.3	Sopeutumista haittaavat tekijät	37
7.3	Suhde lasta hoitaviin aikuisiin	38
7.3.1	Omaohjaajan merkitys	38
7.3.2	Lapsen ja omaohjaajan välinen vuorovaikutus	39
7.3.3	Yhteydenpito vanhempiin.....	43
8	POHDINTA	44
	LÄHTEET	50

LIITTEET

- 1 Tutkimuslupa
- 2 Tulovaiheen malli
- 3 Saatekirje vanhemmille
- 4 Lapsen saatekirje ja suostumuslomake
- 5 Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle ja siirtymät sijaishuollossa ovat lapselle ainutkertaisia ja raskaita kokemuksia. Uuteen sijaishuoltopaikkaan siirtymiseen liittyy useita viranomaisia, haastavia tilanteita, lapselle tuntemattomia ihmisiä ja täysin uusi ympäristö, johon lapsen tulisi sopeutua. Tietoa lasten kokemuksista uuteen sijaishuoltopaikkaan siirtymisestä on kirjallisuudessa hyvin vähän ja on oletettava, että lapsilta saatu tieto sijaishuollosta on arvokasta. Opinnäytetyön avulla halutaan lisätä ymmärrystä lapsen kokemusmaailmasta.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus, jonka aiheena ovat koulukotiin sijoitettujen lasten kokemukset uuteen sijaishuoltopaikkaan siirtymisestä ja sopeutumisesta. Opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia lasten kokemuksia sekä sijaishuoltopaikkaan siirtymisestä, että sijoituksen ensimmäisestä kuukaudesta. Tutkimuksen aihe syntyi yhteistyössä Sairilan koulukodin kanssa. Pohdimme yhdessä, mikä olisi sellainen aihe, joka hyödyttäisi molempia osapuolia. Tutkimuksen tavoitteena oli tarjota Sairilan koulukodille tietoa, jonka avulla heillä on mahdollista kehittää omaa toimintaansa, sekä lisätä omaa ymmärrystämme sijoitettujen lasten kokemuksista.

Tutkimus vastaa kysymykseen: mitä asioita koulukotiin sijoitettu lapsi piti merkityksellisinä siirtymävaiheessa ja ensimmäisen kuukauden aikana Sairilassa, jotta sijoitus olisi onnistunut. Tarkentavia alakysymyksiä olivat: millä tavalla lapselle oli pohjustettu koulukotiin siirtymistä, mitkä tekijät edistivät lasten sopeutumista uuteen ympäristöön sekä mikä oli omaohjaajan sekä lapsen ja perheen välisen yhteydenpidon merkitys sopeutumisessa.

Teoreettisessa viitekehyksessä on tuotu esille oleellisia asioita liittyen lastensuojeluun, sijaishuoltoon sekä lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Ottaen huomioon sijaishuollon traumaattisuuden, olemme käsitelleet teoreettisessa viitekehyksessä myös traumaattista kriisiä lapsen kasvun ja kehityksen näkökulmasta.

Tutkimusaineisto on kerätty teemahaastattelumenetelmää käyttäen ja haastattelut suoritettiin Sairilan koulukodin tiloissa. Tutkimukseen osallistui yhteensä kuusi 15–17-vuotiasta lasta. Tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelumenetelmää käyttäen.

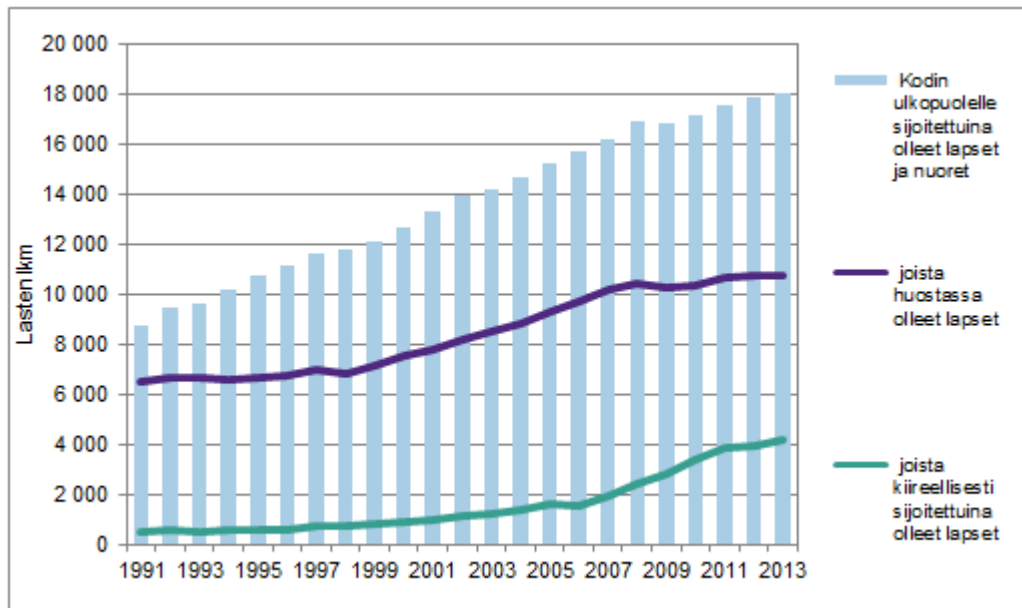
2 LASTENSUOJELUN SIJOITUSPROSESSI

2.1 Suomalaisen lastensuojelun pääpiirteet

Suomessa lastensuojelua ja siihen liittyviä toimenpiteitä ohjaa vahvasti lastensuojelulaki. Uusi lastensuojelulaki astui voimaan tammikuussa 2008. Lastensuojelulain 1. luvun 1. §:n mukaan lain tarkoitus on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain 1. luvun 4. §:n mukaan lastensuojelun keskeisenä periaatteena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on lisäksi tuettava kaikkia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä. Lastensuojelun pyrkimyksenä on ehkäistä lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttua riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarpeen arvioinnissa ja lastensuojelun toteutuksessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulain 3. luvun mukaan lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, joka pitää sisällään lastensuojelutarpeen selvityksen ja asiakassuunnitelman sekä avohuollon tukitoimet. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sisältää myös lapsen kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton sekä niihin liittyvän sijaishuollon ja jälkihuollon. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta ja nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelun toteutuksessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toiveisiin. Lastensuojelulaki velvoittaa lisäksi kuntia järjestämään ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Vuonna 2013 kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli yhteensä 4 202. Määrä kasvoi edellisvuodesta 6,6 prosenttia. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on kasvanut vuodesta 2005 lähtien. Huostassa olleiden lasten määrä 10 735 pysyi edellisen vuoden tasolla. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä vuonna 2013 oli 18 022, joista poikia oli 52 prosenttia. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten määrät vuosina 1991–2013 on kuvattu tarkemmin tilastoraportissa. (Kuva 1.) (Lastensuojelu 2013, tilastoraportti 26/2014.)

KUVA 1. Lastensuojelu tilasto vuosilta 1991 – 2013 (Lastensuojelu 2013, tilastoreportti 26/2014).

*Sama lapsi voi sisältyä sekä kiireellisesti sijoitettuihin että huostassa olleiden lukumääriin.

2.2 Lastensuojeluasiakkuus

Lastensuojeluasiakkuus käynnistyy ja tulee vireille monin eri tavoin. Useimmiten lastensuojeluasiala lähtee liikkeelle virallisesta lastensuojeluilmoituksesta, jonka tekee pääasiassa joku viranomainen tai palveluntuottaja. Aloite lastensuojelun tarpeelle voi tulla myös perheen sisältä, jolloin avun hakija on yleensä perheen äiti. (Bardy 2009, 63–64.) Lastensuojelulain 5. luvun 26. §:n mukaan lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän on seitsemän arkipäivän kuluessa asian vireille tulosta ratkaistava, onko asiassa ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen. Samassa pykälässä määritellään, että lastensuojeluasiakkuus alkaa, mikäli asian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Kiireellisimpiin ilmoituksiin reagoidaan heti esimerkiksi kotikäynnillä, mutta suurimmassa osassa tapauksia vanhemmat kutsutaan toimistoon selvittämään asiaa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävä on selvittää perheelle, mistä ilmoituksessa on kysymys. Tavoitteena on selvittää perheen kanssa, mistä he ovat itse huolissaan ja mikä on perheen näkemys ilmoitukseen johtaneista syistä.

(Söderholm ym. 2004, 225–226.) Lastensuojelulain 5. luvun 27. §:n perusteella lastensuojelutarpeen selvityksen tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Selvityksen tarkoituksena on arvioida lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsesta sekä tarvetta lastensuojelutoimenpiteille. Selvitys on tehtävä ilman aiheetonta viivästystä ja sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa asian vireille tulosta. Huoltajille ja lapselle tulee ilmoittaa asiakkuuden jatkumisesta. Mikäli selvitys ei anna aihetta lastensuojelutoimenpiteille, asiakkuus päättyy. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojeluasiakkuuden taustalla on hyvin moninaisia syitä. Merkittävimpiä asiakkuuteen johtaneita tekijöitä ovat vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus, riittämättömäksi arvioitu vanhemmuus, vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus sekä perheriidat. Myös vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat kulkevat usein ”käsi kädessä” lastensuojeluasiakkuuden kanssa. Lastensuojelunasiakkuuden taustalla on harvoin vain yhtä syytä; kysymys on monimuotoisesta yhteiskuntakulusta ja kokonaisuudesta. (Bardy 2009, 63–65.)

2.3 Huostaanotto

Huostaanotto on lastensuojelun äärimmäisin keino, johon lastensuojelulaki velvoittaa silloin, kun lapsen kasvu ja kehitys ovat vaarassa. Kun lapsi tai nuori otetaan huostaan, hänet sijoitetaan asumaan kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon ja osa vanhemmille kuuluvista oikeuksista siirtyy näin ollen sosiaalitoimelle. Sijaishuoltopaikka voi olla yksityiskoti, ammatillinen perhekoti, koulukoti tai muu lastensuojelulaitos. (Taskinen 2012, 124.)

Kodin ulkopuolelle sijoittaminen on aina viimeisin vaihtoehto, minkä takia kriteerit huostaanotolle ovat määritelty tarkasti lastensuojelulaissa. Kriteerit kiteytetään kolmeen kohtaan: 1) lapsen huolenpito, kodin olosuhteet tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttä tai kehitystä 2) avohuollon tukitoimet ovat riittämättömät tai ne eivät ole tarkoituksenmukaisia 3) sijaishuolto on kyseisessä tilanteessa lapsen edun mukaista. Huostaanotto päätöstä ei voida tehdä, elleivät nämä kaikki edellä mainitut kriteerit täyty. Huostaanotto ei myöskään koskaan tapahdu silmän räpäyksessä, vaan se on usein vuosia kestävä prosessi, jossa toimitaan lapsen edun lähtökohdasta. (Roos 2004, 15, 23.)

Suurin osa huostaan otetuista lapsista on iältään 12–17-vuotiaita. Huostaanottojen taustatekijät ovat pääsääntöisesti hyvin samankaltaisia, kuin ylipäätään lastensuojeluasiakkuudessa. (Heino 2009, 65.) Sosiaalityöntekijät ovat kuvanneet huostaan otettuja lapsia ja nuoria usein sosiaalisina ja selviytyvinä. Tätä määritelmää ei ole syytä kuitenkaan yleistää, sillä osaa lapsista arvioitiin myös pelokkaiksi ja syrjäänvetäytyviksi. Huostaan otetuilla lapsilla esiintyy muita väestön lapsia enemmän psyykkistä oirehdintaa lapsuuden aikaisen kuormituksen seurauksena. (Bardy 2009, 64–66.)

Lastensuojelulain 9. luvun 45. §:n mukaan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta, silloin kun lapsi on otettu huostaan. Lisäksi toimielimellä on oikeus päättää lapsen opetuksesta ja terveydenhuollosta. Päätöksissä tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu sekä pyrkiä yhteistoimintaan lapsen, vanhemman ja huoltajan kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulain 9. luvun 47. § määrittää huostaanoton keston ja lakkaamisen. Pykälän mukaan huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja lakkaa, kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee päätöksen, jonka lastensuojelulain mukaan määräytyvä viranhaltija asettaa voimaan. Huostaanottoa ei saa lopettaa, mikäli sen katsotaan olevan lapsen edun vastaista. Huostaanotto päättyy viimeistään lapsen täytettyä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3 SIJAISHUOLTO

3.1 Sijaishuolto ja sijoitusprosessi käsitteenä

Lastensuojelulain 10. luvun 49. §:n mukaan sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoidona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lain 50. § puolestaan määrittää, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityisesti huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Sijoitusprosessit ovat sidoksissa aina kaupunkien omiin työkäytäntöihin. Pääsääntöisesti sijoitukset etenevät vastaanottokotien kautta. Sijoittavan tahon tehtävä on tutustua huolellisesti erilaisiin sijaishuoltoapaikkoihin. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on yhteydessä sijaishuoltoapaikkaan, jonka katsotaan olevan lapsen edun mukainen. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä ja sijaishuoltoapaikka arvioivat yhdessä, soveltuuko sijaishuoltoapaikka juuri kyseiselle lapselle. Sijaishuoltoapaikka arvioi saamiensa tietojen pohjalta, pystyvätkö he vastaamaan lapsen tarpeisiin ja sopiiko kyseinen lapsi yksiköön. Jos sijoituspaikan katsotaan olevan lapselle sopiva, kuullaan lapsen ja hänen perheensä mielipiteet sekä toiveet sijoituksen suhteen. Lapsen ja perheen tavoitteiden kuuleminen on tärkeää onnistuneen sijoituksen näkökulmasta. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 2005, 33–34.)

Lapsen ja hänen perheensä tulee olla tietoisia sijoitusprosessin valmistelusta ja etenemisestä sekä saada riittävän varhaisessa vaiheessa tietoa mahdollisesta sijoituspaikasta. Kun lapsen ja hänen perheensä tarpeisiin soveltuva paikka on löytynyt, sovitaan tutustumiskäynti. Sosiaalityöntekijän tehtävä on valmistella perhettä tutustumiskäyntiä varten ja osallistua siihen yhdessä perheen kanssa. Tutustumiskäynti on tärkeä osa sijoitusprosessia; tutustumiskäynnillä sovitaan jatkotyöskentelystä, käydään läpi lapsen huoltoon ja kasvattamiseen liittyviä periaatteita sekä kerrotaan lapselle ja perheelle tarjottavista tuen muodoista. Tutustuminen sitouttaa lasta ja perhettä tulevaan sijoitukseen ja tarjoaa perheelle mahdollisuuden tulla kuulluksi. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 2005, 34.)

Lastensuojelulain 10. luvun 54. §:n mukaan lapselle tulee sijaishuollossa turvata hänen kehityksen kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä ihmisiä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltoapaikan ulkopuolella. Myös yhteydenpito puhelimen välityksellä tulee mahdollistua. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

3.2 Siirtymät sijaishuollossa

Sijaishuoltoapaikkaan siirtymisessä on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, kuinka lapsi otetaan vastaan uudessa sijaishuoltoapaikassa. Lapsen vastaanottaneella henkilöllä tulee

olla riittävästi aikaa olla lapsen kanssa, jotta lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi. Etenkin ensimmäinen vuorokausi on lapselle hyvin tärkeä. Sijaishuoltopaikan henkilökunnan tehtävä on ohjata ja auttaa lasta tutustumaan sijaishuoltopaikan muihin lapsiin, nuoriin ja henkilökuntaan. Lapsella tulee olla varattuna omat tilat perusvarustuksineen sekä mahdollisuus tuoda omia henkilökohtaisia tavaroita mukanaan. Asettuminen uuteen kotiin pitäisi olla positiivinen kokemus lapselle. (Saastamoinen 2010, 110.)

Lasta hoitavan aikuisen tehtävä on pyrkiä vapauttamaan lapsi syyllisyydentunnosta ja säädä hänet näin ollen tuntemaan olonsa turvalliseksi. Jokainen uusi sijoitus on lapselle koetteleva kokemus ja sijoituksesta voidaankin puhua kriisinä. Kriisistä toipumiseen lapsi tarvitsee aikuisen aikaa, mutta toisaalta myös levollista tilaa totutellakseen uuteen tilanteeseen. Lasta hoitavan aikuisen on oltava kärsivällinen ja annettava lapselle tilaa, sillä lapsi voi kokea aikuisen läheisyyden toisinaan myös pelottavana ja uhkaavana. (Bardy 2009, 236–237.)

Ongelmia lapsen sijoituksen alkaessa saattaa aiheuttaa se, että sijoitus ei käynnisty suunnitelmien mukaisesti esimerkiksi lapsen karkailun vuoksi tai lapsi vastustaa sijaishuoltopaikkaan siirtymistä. Traumaattisen tilanteen käsittelyyn liittyvä työskentely on ensisijaisen tärkeää, etenkin silloin, kun sijoitus alkaa kriisitilanteessa. Kiireellisesti huostaan otettujen tai sijoitettujen lasten kohdalla, työprosessia ei ole usein mahdollista toteuttaa täysin tavoitteiden mukaisesti, mutta silloinkin normaalisti ennen sijoitusta käsiteltävät asiat otetaan esille heti tilaisuuden tullen. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 2005, 35.)

Riittävällä sosiaalityön panostuksella, huolellisella valmistelulla, suunnittelulla ja toimivalla yhteistyöllä voidaan ehkäistä sijoitusten katkeamisia, keskeytymisiä ja paikkojen vaihtumisia. Puutteellinen suunnittelu ja toteuma puolestaan heijastuvat ylimääräisinä haasteina arjen työssä, kuten lapsen vaikeuksina tai alkukodin vanhempien ongelmina. Useiden sijoitusten ketjut heikentävät lapsen mahdollisuutta kiintyä ja kiinnittyä uuteen sijaishuoltopaikkaan sekä häntä hoitaviin aikuisiin. Sijaishuoltopaikan vaihtumisen tiedetään lisäävän myös lasten psyykkisen oirehdinnan riskiä. (Bardy 2009, 234.)

3.3 Koulukoti sijaishuoltopaikkana

Koulukodin määritelmä on hyvin vakiintunut ja se on kuvattu kirjallisuudessa yhdenmukaisesti. Ensimmäinen valtion koulukoti on perustettu vuonna 1891, mutta yksityiset ovat aloittaneet toimintansa jo aiemmin 1800-luvulla. Koulukotijärjestelmä on vakiintunut 1920-luvulla. (Näsänen & Rautava 1998, 7.) Koulukoteja on tänä päivänä yhteensä kahdeksan: kuusi valtion ylläpitämää ja kaksi yksityisen. Valtion koulukodit ovat Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja Opetushallituksen (OPH) tulosohjaamia, taloudellista voittoa tavoittelemattomia lastensuojelun laitoshuollon yksiköitä. Valtion ylläpitämien koulukotien tehtävänä on lastensuojelulain mukainen avo-, sijais- ja jälkihuolto, johon kuuluu myös perusopetus ja ammatillinen koulutus tai sen tukeminen. Koulukodit voivat lisäksi järjestää mielenterveyslaissa tarkoitettuja mielenterveyspalveluja lukuun ottamatta tahdosta riippumatonta hoitoa. Koulukodit muodostuvat Harvialan koulukodista Janakkalassa, Limingan koulutuskeskuksesta Limingassa, Sippolan koulukodista Anjalankoskella, Vuorelan koulukodista Nummelassa, Lagmansgårdenista Pedesören kunnassa ja Sairilan koulukodista Mikkelissä. (Lastensuojelun käsikirja 2015a.)

Asetus valtion koulukodeista 1. luvun 2. §:n mukaan valtion koulukodeissa annetaan kasvatusta, hoitoa ja perusopetusta ja siihen liittyvää muuta opetusta sekä ammatillista koulutusta sellaisille lastensuojelulain perusteella sosiaalilautakunnan huostaan otetuille lapsille ja nuorille henkilöille, joita ei voida tarkoituksenmukaisesti kasvattaa ja hoitaa perhehoidossa, lastenkodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa ja jotka eivät sairautensa tai vammaisuutensa vuoksi tarvitse muualla annettavaa hoitoa (Asetus valtion koulukodeista 769/1991).

Koulukodilla on pitkä ja monipolvinen historia sekä pitkäaikainen asema viimesijaisena “vaikeahoitoisten” lasten hoito- ja käsittelyinstituutiona. Koulukoteihin yleisesti sijoitetaan kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevia lapsia, joiden ongelmat ovat hyvin monisäikeisiä. Koulukotien tehtävä on tarjota laaja-alainen ja asiantunteva palvelukokonaisuus vaikeimmassa tilanteessa oleville lapsille ja heidän perheilleen. Viimesijaisuus merkitsee, että koulukotien tehtäväksi arjen turvaamisen lisäksi lukeutuu myös kasvatuksen ja sosiaalistamisen tehtävät. Nämä erottavat koulukodin muista instituutiosta, joilla nuoruuden murtumakohtia pyritään korjaamaan. (Kitinoja 2005, 65.)

Koulukodin perinteisen kasvatuksen, arjen ohjaamisen ja koulunkäynnin rinnalle ovat myös nykypäivänä tulleet lisääntyneet hoidolliset tehtävät, joista yksi merkittävä on lasten psykososiaaliset ja psykiatriset ongelmat. Koulukodilla on myös kulttuurinen merkitys, johon sukupolvet ovat joutuneet kasvamaan, ajatuksella “jos en käyttäydy kunnolla, voin joutua koulukotiin”. Koulukotien olemassaolo on tänä päivänä ajankohtaisempaa kuin aikoihin, koska monella sektorilla mietitään, miten pystyttäisiin vastaamaan lasten haastaviin ongelmiin tänä päivänä. (Jahnukainen ym. 2004, 5.) Koulukotien säilyminen osana palvelujärjestelmää, kertoo niiden korvaamattomuudesta. Yleisesti koulukotien paikkaa on tarkasteltu osana lastensuojelua ja sen jatkuvasti muuttuvaa sijaishuoltokenttää, mutta koulukodit sijoittuvat myös osaksi koulutusjärjestelmää. Tämä perustuu siihen, että koulukotiin sijoitetaan lapsia, joilla on muiden ongelmien lisäksi ollut vaikeuksia koulunkäynnin kanssa. (Jahnukainen ym. 2004, 5, 9.)

Valtion koulukodit tuottavat lastensuojelun ja erityisopetuksen palveluita. Koulukodeista saa tukea kun tapahtumat lapsen ja perheen elämässä ovat johtaneet turvattomuuteen, koulupoissaoloihin, ristiriitoihin, päihteisiin, rikoksiin, karkailuun ja kun tuntuu, että elämään tarvitaan mielenterveyttä suojaavia tekijöitä. Työskentely tapahtuu perheiden kanssa yhteistyössä ja vanhemmuutta pyritään tukemaan erilaisissa eteen tulevissa haasteissa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

3.4 Sairilan koulukoti

Sairilan koulukoti sijaitsee Mikkelissä. Se on aiemmin tunnettu nimellä Kasvun Yhteisöt, joka käsitti Sairilan ja Koivikon yksiköt. Vuonna 2014 nämä koulukodit yhdistyivät yhdeksi yksiköksi uusiin remontoituihin tiloihin Sairilaan. Sairilan koulukodin palvelut koostuvat tehostetun yhteisohoidon osastoista Neitolasta, Kartanosta ja Hovituvasta, vaativan pitkäaikaisen hoidon osastoista Keltainen talo I ja II sekä erityisen huolenpidon yksiköstä Jarrusta. Palvelutarjontaan kuuluvat myös Antihovin perhekoti, itsenäistyvien nuorten palvelut sekä perhetyö. Koulukodin palveluihin kuuluu myös peruskouluopetuksen järjestäminen. Sairilassa toimiikin oma erityiskoulu. Sairilan toimintaa säätelevät ensisijaisesti lastensuojelulaki ja -asetus, perusopetuslaki ja -asetus sekä asetus valtion koulukodeista. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Sairilan koulukodin kasvatuksellisenä, pedagogisena ja hoidollisena tehtävänä on moniammatillista ja laaja-alaista osaamista vaativien, yhteiskunnassa vaikeimmin hoidettavien lasten laitoshoidon järjestäminen. Toiminnassa yhdistyvät kokonaisvaltainen kasvatus ja huolenpito sekä hoidolliset valmiudet. Tehtävän saavuttamisen edellytyksenä on tiivis yhteistyö lasten ja perheiden sekä omais- ja viranomaisverkostojen kanssa. Työn keskiössä on lapsi, joka tarvitsee turvallisen ja eheyttävän kasvuympäristön sekä aikuisten pitkäjänteistä ja määrätietoista tukea. (Sairilan toimintakäsikirja.)

Lapsen suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta hoidosta ja kasvatuksesta vastaa omaryhmä, johon kuuluvat lapsen oma-ohjaaja, erityistyöntekijä ja omaopettaja. Omaryhmässä lapselle laaditaan kasvatuksen ja hoidon tavoitteet sekä mietitään keinoja niiden saavuttamiseksi. Tavoitteet perustuvat lapsen omaan arvioon siitä, miten lapsi pärjää elämän eri osa-alueilla. Omaryhmässä lapselle sovitaan yhdessä LAT-tavoite (lyhyen aikavälin tavoite), jotka ovat arjen pieniä tavoitteita. Myös lapsen läheisiä pyritään osallistamaan lapsen sijoitusajan tavoitteiden laadintaan. Tavoitteellinen ja suunnitelmallinen työ on osa lapsen lakisääteistä kasvatusta ja hoitoa ja siinä asiakassuunnitelman tavoitteet konkretisoituvat arjen tavoitteiksi. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Omaryhmä on yksi merkittävä foorumi lapsen sosiaalisten taitojen kehittämiseksi ja osallisuuden kokemusten vahvistamiseksi. Omaohjaaja vastaa sijoitusajan lähityöstä ja huolehtii lapsen hyvinvoinnista ja arjen tarpeista. Omaohjaajan tehtävänä on olla turvallinen aikuinen lapselle niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä sekä kannustaa tavoitteiden mukaisessa työskentelyssä. Omaohjaaja huolehtii yhteydenpidosta perheeseen viikoittain. Omaohjaajasuhteella on merkittävä vaikutus lapsen hyvinvoinnille ja kiinnittymiselle sijoituspaikkaan. (Sairilan toimintakäsikirja.)

Sairilan koulukodin 70 hengen henkilöstö koostuu pääasiassa opetus-, kasvatus- sekä hoitoalan ammattilaisista. Tukitoimet täydentävät osaavaa työntekijäjoukkoa. Henkilöstön osaamista ylläpidetään ja kehitetään erilaisten koulutuksien ja työnohjauksen avulla. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

3.4.1 Koulukotilapset

Suurin osa koulukotiin sijoitetuista lapsista luokitellaan moniongelmaiseksi. Ongelmat painottuvat haastaviin psykososiaalisiin ja psykiatrisiin ongelmiin, päihteiden väärinkäyttöön sekä rikoksiin. Lasten ongelmia ovat myös oppimisvaikeudet ja haasteet koulussa. Ongelmiin lukeutuu myös erinäiset perheongelmat. (Lehto-Salo 2011, 15–16.) Iältään koulukotilapset ovat 12–17-vuotiaita; lasten keski-ikä sijoituksen alkaessa on 15,5 vuotta. (Manninen 2013, 21–23.)

Teoksessaan Manninen (2013, 21) siteeraa Manu Kitinojaa (2005), joka jaottelee koulukotiin sijoitetut lapset kolmeen eri kategoriaan: 1) Erittäin pitkän tuloreitin lapset, sijoitettu ensimmäisen kerran 10–vuotiaana tai nuorempana 2) Pitkän tuloreitin lapset, sijoitushistoriassa ainakin yksi paikka ennen koulukotia 3) Lyhyen tuloreitin lapset, jotka on sijoitettu suoraan koulukotiin. Lastensuojeluprosessi on kuitenkin jokaisen lapsen kohdalla ainutlaatuinen ja yksilöllinen.

Koulukotisijoitus tulee kyseeseen silloin, kun yhteistyö lapsen kanssa ei onnistu, psykiset oireet lisääntyvät, ilmenee päihteiden käyttöä tai rikollisuutta, tarvitaan tukevia koulujärjestelyjä peruskoulun loppuunsaattamiseksi tai kun ongelmat senhetkisessä lastensuojelun sijoitusyksikössä kärjistyvät. (Kitinoja 2005, 197.)

3.4.2 Sairilan koulukodin osastot

Sairilan koulukodin osastot koostuvat tehostetun yhteisohoidon osastoista Neitolasta, Kartanosta ja Hovituvasta, vaativan pitkäaikaisen hoidon osastoista Keltainen talo I ja II sekä erityisen huolenpidon yksiköstä Jarrusta.

Tehostetussa yhteisohoidossa asutaan 4–5 lapsen kodinomaisissa pienyksiköissä lähtökohtaisesti tytöt ja pojat omissaan. Kasvatuksesta ja hoidosta vastaa osaston työntekijät, johon kuuluu tiiminvetäjä, neljä ohjaajaa, yövalvojat ja asuinyksikön oma erityistyöntekijä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.) Neitolassa asuu ainoastaan tyttöjä ja vastaavasti Kartanossa asuu vain poikia. Hovituvan osastolle on sijoitettu sekä tyttöjä että poikia.

Vaativan pitkäaikaisen hoidon osastot Keltainen talo I ja II ovat neljä paikkaisia ja lasten arjesta huolehtimassa on kuusi ohjaajaa, opettaja, kouluavustaja, yövalvojat sekä erityistyöntekijä. Pitkäaikaisesta kasvatuksesta ja hoivasta hyötyvät peruskoulua käyvät, huostaanotetut lapset, jotka tarvitsevat aikuisten vahvaa tukea elämän hallinnassa ja ikätasoisessa kasvamisessaan. Myös aiempiin sijaishuoltopaikkoihin integroitumattomat lapset hyötyvät intensiivisesti ja hoidollisesti toimivasta yksiköstä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Erityisen huolenpidon yksikössä Jarrussa annetaan kokonaisvaltaista huolenpitoa vaikeasti oireileville lapsille. Jarru on 4-paikkainen erityisen huolenpidon yksikkö, jossa hoito perustuu aikuisten runsaaseen läsnäoloon ja tiiviiseen työskentelyyn omaohjaajan kanssa. Erityisen huolenpidon keskeisenä tavoitteena on lapsen pysäyttäminen ja hoitaminen suljetussa yksikössä. Hoitojakson pituus on 30 vuorokautta ja hoitoa voidaan jatkaa 90 vuorokauteen saakka, mikäli lapsen tilanne sitä vaatii. Hoidon tavoitteena on pysäyttää lapsi ajattelemaan elämäntilannettaan ja vastuuttaa lapsi teoistaan. Vapaa-ajantoimintaa rajoitetaan, jolloin lapsella on riittävästi aikaa pohtia elämäänsä ja työskennellä tulevaisuutensa eteen aikuisten kanssa. Jarrun moniammatillisessa tiimissä työskentelee seitsemän ohjaajaa, erityisopettaja sekä psykologi. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Haastatteluihin osallistuneet lapset olivat eri osastoilta ja osa heistä oli saapunut Sairilaan ensin pysäytysjaksolle Jarruun ja siirtynyt sen jälkeen toiselle osastolle.

3.4.3 Tuloprosessi Sairilaan

Tuloprosessin keskeinen kriteeri on löytää lapselle oikea ja hänen tarpeitaan vastaava sijoituspaikka. Prosessi käynnistyy sijoittajan yhteydenotolla sijoituspaikkaan, jossa arvioidaan yhdessä sijoittajan kanssa paikan sopivuutta lapsen tarpeisiin. Sijoituspaikassa lapselle nimetään omat työntekijät. (Sairilan toimintakäsikirja.)

Jokaiselle lapselle pyritään järjestämään tutustumiskäynti, jonka tavoitteena on aloittaa yhteistyösuhteen rakentaminen lapseen ja häneen läheisiin. Erityistyöntekijän vastuulla on antaa lapselle riittävästi tietoa Sairilasta sekä huolehtia, että henkilökunnalla on riittävästi tietoa lapsesta. Tutustumiskäynnillä tutustutaan lapsen tulevaan asuinyksikköön

sekä käydään läpi perusasiat, koulun toiminta ja rajoitustoimenpiteet. Käynnin päätteeksi tehdään sijoituspäätös ja sovitaan prosessin etenemisestä. (Sairilan toimintakäsikirja.) Aina tutustumiskäyntiä ei pystytä mahdollistamaan, jolloin lapsen vastaanottamisella on suuri merkitys.

Lapsen sijoitusaika jakautuu kolmeen osaan:

1. tutustumisen ja kiinnittymisen vaihe (1. kuukausi)
2. kasvun ja kehityksen vaihe
3. irtaantumisen ja itsenäisemmän elämän vaihe.

Ensimmäisen vaiheen keskeisinä tavoitteina ovat lapsen kiinnittäminen yhteisöön, yhteistyösuhteen luominen vanhempiin ja muihin lapsen läheisiin sekä toimivan omaohjaajasuhteen rakentaminen. Jotta kiinnittyminen sijoituspaikkaan voisi alkaa, tulisi lapsen ymmärtää ja jossakin määrin hyväksyä omat sijoitusperusteensa, löytää oma paikkansa ryhmästä, kokea arvostusta ja hyväksyntää omana itsenään sekä oppia ja hyväksyä häneltä vaadittavat arjen velvollisuudet. Perheen ja läheisten antama tuki laitoksessa tehtävälle työlle helpottaa ja edesauttaa myös lapsen kiinnittymistä sijoituspaikkaan. (Sairilan toimintakäsikirja.)

Lapsen vastaanottaminen on tärkeä tilanne, koska siihen liittyy paljon tunteita ja kysymyksiä. Lapsen edun mukainen saapuminen vaatii paljon aikuisilta. Mahdollisuuksien mukaan lasta vastaanottamassa tulisi olla lapsen tuleva omaohjaaja, jolla olisi mahdollisuus olla tiiviissä kontaktissa lapseen ensimmäisen vuorokauden ajan. Omaohjaaja esittelee lapselle yksikön tilat ja hänen huoneen sekä auttaa tavaroiden järjestelyssä. Lapsen kanssa käydään läpi myös osaston perussäännöt ja toimintatavat. (Sairilan toimintakäsikirja.)

Yhteydenpito perheeseen on tiivistä ja vanhemmille tiedotetaan lapsen kuulumiset niin hyvässä kuin pahassakin. Vanhempien vierailut Sairilassa ovat toivottavia, mutta lapsi voi aloittaa kotiharjoittelut aikaisintaan ensimmäisen kuukauden jälkeen. Koulun aloittaminen tapahtuu suunnitelmallisesti ja aikuisen tuella. Ensimmäisen kuukauden aikana lapsen toiminnot keskittyvät tapahtumaan Sairilassa. (Sairilan toimintakäsikirja.)

4 VUOROVAIKUTUS JA ARKI HOITAVAT

4.1 Vuorovaikutus osana lapsen kasvua ja kehitystä

Ihminen rakentaa omaa minuuttaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Minuudella tarkoitetaan yksilön ymmärrystä omasta itsestään, tunteistaan ja vuorovaikutuksesta itsensä kanssa. Minuuden rakentumiseen liittyvät puolestaan vahvasti lapsen käsitykset omasta arvostaan ja muiden arvosta. Nämä käsitykset vakiintuvat lapselle sisäisiksi representaatioiksi (mielikuviksi) ensimmäisen kolmen vuoden aikana, mutta kehittyvät edelleen vuorovaikutuksessa. Jo varhaisilla kiintymyssuhteilla on näin ollen suuri merkitys lapsen minuuden, itsetunnon ja oman arvon kehittymiselle. (Suoninen ym. 2010, 68, 177.) Suoninen ym. (2010, 29) kertovat teoksessaan, kuinka sosiaalipsykologian keskeinen klassikko George Herbert Mead (1934) on kuvannut jo 1900-luvun alkupuolella ihmisen kehittyvän ihmiseksi vain sitä kautta, että hän on vuorovaikutuksessa toisten kanssa, oppii näkemään itsensä toisten silmin ja oppii “ottamaan toisen asenteen”.

Vuorovaikutus pitää sisällään katseen, äänen, kosketuksen ja niiden laadun. Lapsi tarvitsee aikuisen säätelemään omia tunteitaan ja tunnereaktioitaan; aikuinen toimii oman vuorovaikutuksen avulla ikään kuin peilinä lapselle. Turvallinen kiintymyssuhde luo perustan tasapainoiselle kehitykselle, kun taas turvaton kiintymyssuhde puolestaan estää lasta luomasta selkeitä toimintatapoja ja lapsen toisiin ihmisiin suuntaavasta toiminnasta tulee usein ristiriitaista. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 2005, 66.)

Aikuisen suhde lapseen on usein vertikaalinen. Tällä tarkoitetaan sitä, että aikuisella on enemmän tietoa ja valtaa jonka avulla hän voi kontrolloida ja tarjota apua lapselle. Lapsen rooliksi jää avun hakeminen ja alistuminen. Vertikaalisten suhteiden päätehtävä on tarjota suojaa ja turvaa, sekä tarvittaessa kontrolloida. Tällaisessa suhteessa aikuinen käyttää valtaansa joko tiedostaen tai tiedostamatta lapsen epävarman ja kehittyvän minä-kuvan muokkaamiseen; kohdellen toista tietynlaisena saadaan vuorovaikutuksen kautta esiin ennakkokäsityksen mukainen henkilö. Esimerkiksi lapsen leimaaminen epäonnistujaksi vaikuttaa negatiivisesti hänen suoritukseensa ja vähentää onnistumisen mahdollisuuksia. Toisaalta kohtelemalla lasta arvostavasti saadaan hänet arvostamaan enemmän myös itse itseään. Tämän paikkaansa pitävyyden on todistanut kasvatuksen alalla Robert Rosenthal lukuisien tutkimuksien pohjalta. (Suoninen ym. 2010, 157.) Hy-

vien vuorovaikutustaitojen avulla ihminen pystyy hallitsemaan paremmin omia tunteitaan, mutta myös helpottamaan esimerkiksi toisen ihmisen pahaa oloa, ahdistusta tai pelkoa (Aalto 2002, 37–58).

4.2 Vuorovaikutus sijoitusprosessissa

Lapsen häntä hoitavan aikuisen välinen vuorovaikutus luo perustan lapsen tasapainoiselle kehitykselle. Sijoitetun lapsen ja nuoren omaksuma vuorovaikutusmalli on usein jäsentymätön. Sijaishuoltoon tulevien lasten aivojen tunnekeskus on usein kehittynyt olemaan jatkuvassa hälytystilassa, mikä luo jatkuvan stressitilan. Sijaishuoltopaikan tehtävä on vastata vuorovaikutuksen puutteiden aiheuttamiin vinoumiin. Säätävä vuorovaikutus on jatkuvasti käytössä oleva työkalu, jonka keinona ovat hyvän vahvistaminen, pahan tynnyttäminen ja turvan antaminen. Lapsella on luontainen tarve liittyä häntä hoitaviin aikuisiin. Useiden sijoitusten myötä liittymiskyvyn on kuitenkin todettu heikkenevän. Luottamuksen rakentumiseksi lapsen tarve turvallisuuteen, jatkuvuuteen ja ennustettavuuteen on tällaisten lasten kohdalla erityisen suuri. (Sijaishuollon neuvotelukunnan julkaisuja 20 2005, 66–69.)

Todellinen vuorovaikutuksellinen yhteys toiseen ihmiseen vaatii aikaa. Todellinen yhteyden saavuttaminen tarkoittaa sitä, että ihminen tuntee tullessa kuulluksi ja ymmärretyksi. Pääasia yhteyden saavuttamisessa ei ole niinkään yhteinen ymmärrys vaan se, että kuuntelija haluaa ymmärtää, mitä kertoja viestittää. (Vilén ym. 2002, 62.)

Traumaattisissa tilanteissa yhteys toiseen ihmiseen saattaa olla jopa ainut lohduttava tekijä. Ihmisen tarve kunnioitukseen ei katoa missään elämäntilanteessa. Jos ihminen tuntee, ettei häntä arvosteta, eikä hänen tarpeitaan tai mielipiteitään kunnioiteta, hänen kokemus vuorovaikutuksesta on lamauttava. Alentuvasti annettu apu vaikuttaa negatiivisesti ihmisen omanarvontuntoon. Akuuteissa ja traumaattisissa tilanteissa ihminen ei aina huomaa itsensä tai muiden parasta, mutta tästä huolimatta on hyvin tärkeää, että hänen kanssaan neuvotellaan ja keskustellaan häntä koskevista asioista. Jos ihminen ajattelee, että hän on täysin auttajan mielipiteiden ja näkemysten varassa, tulee vaikeasta tilanteesta entistäkin traumaattisempi. Tällaiset tilanteet aiheuttavat toipumista estäviä tunnetiloja, kuten vihaa ja katkeruutta. (Vilén ym. 2002, 62–65.)

Sijaishuollossa lapset voivat tuntea irrallisuutta ja yksinäisyyttä, vaikka heitä ympäröi hyviä koulutettuja ammatti-ihmisiä ja omaohjaajia. Vuorovaikutuksessa lasten kanssa aikuiselta vaaditaan kykyä ymmärtää lapsen sisäistä dynamiikkaa sekä kykyä pysytellä itse sisäisesti vahvana, vakaana ja empaattisena. Eniten sijoitetut lapset kaipaavat kuitenkin muiden lasten tavoin, todellista vanhemmuutta, välittämistä ja rakkautta. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20 2002, 64–65.)

4.3 Hyvä arki kasvun ja kehityksen tukena

Lastensuojelulaki ja YK:n lasten oikeuksien sopimus määrittelevät osittain, mistä lapsen hyvän elämän ja arjen tulisi muodostua. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen periaatteet toimivat lapsen hyvän kasvun ja arjen perustana. Lapsen hyvän arjen merkittävimpiä tekijöitä ovat perhe (vanhemmat, sisarukset), koti, koulu, arjen rutiinit, kaverit ja leikki. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 27, 143.) Isompien lasten kohdalla ei varsinaisesti voida puhua enää leikistä, joten tarkoituksenmukaisempaa olisi mieltää leikki muuksi vanhemmalle lapselle mielekkääksi tekemiseksi.

Kehityksen tueksi lapsi tarvitsee virikkeitä ja vuorovaikutusta, mutta myös levollisuutta ja pysyvyyttä. Lapsi tarvitsee luottamuksellisten ihmisten läsnäoloa ilman kiirettä. (Arajärvi 1999, 77.) Perhe on lapselle läheisin kasvuympäristö, jossa huolehditaan lapsen fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tarpeista. Lapsella on perheeseen kaikista syvin ja pysyvin side. Perheessä lapsi saa rakkauden tunteen, joka kantaa arjessa. Vanhemman ja lapsen välinen rakkaus muodostuu, kun vanhempi pitää lapsesta huolta, iloitsee hänen olemassaolostaan ja luo lapselle turvaa. Tunne-elämän kehityksen näkökulmasta perhe on keskeisessä asemassa, koska kokemus välinpitämättömyydestä perheessä ei ole hyväksi lapsen kehitykselle. Perheen yhteinen aika ja lapsen kuuntelu ovat lapselle merkittäviä asioita iästä huolimatta. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 31, 36, 144.)

Koti on lapselle paikka, jossa hänelle läheisimmät ihmiset ovat ja jossa mielekästä tekemistä voi turvallisesti toteuttaa (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 36, 146). Lapsen kasvua ja kehitystä tukevat erilaiset rutiinit ja toistuvuus auttaa jäsentämään asioita. Rutiinit rakentavat lapsen perusturvallisuutta. Ne ovat tavallisia arjen asioita, kuten ruokailuajat, ulkoilu, nukkumaanmenoajat ja peseytyminen. Rutiinit kuuluvat lapsen perusrajoit-

hin, jotka ovat yhtä tärkeitä kuin rajat, joilla hahmotetaan oikea ja väärä. Rutiinit opettavat elämän hallintaa ja vastuuta. Rajojen avulla lapsi oppi myös kunnioittamaan ja huomaaman muut, käyttäytymään hyvin ja noudattamaan yhteisiä pelisääntöjä. (Matilainen 2008, 23–26.)

Rutiinit ohjaavat lasta elämän hallintaan ja omaksumaan hyvinvointitaitoja. Rutiinit asettavat toimintaan selvät ja johdonmukaiset rajat. Iän karttuessa lapsi oppii myös ottamaan itse vastuuta rutiineista ja saa sen kautta kokemuksen osaavansa ja pärjäävänsä elämässä. Rutiineihin kuuluu myös arjen perusrhythmi, joka käsittää sellaiset päivän tapahtumat, joilla on tietty ajankohta, esimerkiksi ruokailu- ja nukkumaanmenoajat. Orientoivien rutiinien voima on niiden pysyvyydessä, joka luo lapselle turvaa ja ennustettavuutta. (Matilainen 2008, 25–29.)

Lastensuojelulain 1. luvun 1. § kuvaa, että lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lain 1. luvun 4. § määrittää, että lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. (Lastensuojelulaki 414/2007.)

Lapsen iänmukaisen kehityksen turvaamiseksi koulukodeilla on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen erityisasiantuntijoita sekä luotettavia yhteistyökumppaneita. Koulukotien palvelut muodostavat kuntouttavan kokonaisuuden, jolla voidaan tukea lapsen kehitystä aina aikuisuuteen saakka. (Lastensuojelun käsikirja 2015a.) Koulukodeissa pyritään järjestämään lapsille tärkeät arjen elementit.

Hoidon tavoitteena on ehkäistä nuoruusiässä ilmenneiden vaikeuksien jatkumista aikuisikään. Vahva rakenne ja toiminnan ennakoitavuus auttavat lapsia ja perheitä asettamaan hoitoon. Lapsille asetettavat rajat toteutuvat lapsen ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen turvin kuunnellen ja keskustellen. Aikuisten huolenpito ja hoito vakauttavat lasta niin, että arjen asiat alkavat sujumaan sijoituksessa. Lapsi alkaa huolehtimaan päivärhythmistään, koulunkäynnistään, toimintamallien ja arjen sääntöjen noudattamisesta, raha-asioista, liikkumisesta käydessään kotona ja sopimusten noudattamisesta. Vähitellen nuorta ohjataan ottamaan asioista enemmän vastuuta. Kouluajan ulkopuo-

lolla on aikaa lapsen henkilökohtaisille asioille, keskusteluille, yhdessäololle ja harrastuksille. Koulukodeissa harrastuksia tuetaan ja toimintaa rytmittävät koulun lukuvuosi ja vuodenajat. Vapaa-ajan toiminta harrastuksineen on keskeinen lapsen persoonallisuutta tukeva toimintamuoto. Harrastuksien kautta lapsi voi saada onnistumisen kokemuksia ja auttaa arjessa jaksamista. Harrastuksista sovittaessa pyritään ottamaan huomioon lasten yksilölliset toiveet sekä mahdollisuudet jatkaa aikaisempaa harrastusta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

5 SIIRTYMINEN SIJAISHUOLTOON LAPSEN ELÄMÄNKRIISINÄ

Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on lapselle traumaattinen kokemus. Lapsi kokee eroahdistusta vanhemmistaan ja tutusta ympäristöstä. Erosta aiheutuva kriisi koskettaa niin lasta kuin vanhempiakin. (Bardy 2009, 232.) Johan Cullberg kuvaa kriisiä seuraavalla tavalla: ”Voimme sanoa olevamme kriisissä, kun olemme joutuneet sellaiseen elämäntilanteeseen, jossa aikaisemmat kokemukset ja oppimamme reaktiot eivät riitä ymmärtämään eivätkä hallitsemaan juuri sitä tilannetta.” (Elstad 2003, 7.)

Kriisillä tarkoitetaan uutta elämäntilannetta, jonka hallintaan ihmisellä ei ole valmiita toimintamalleja (Jarasto & Sinervo 1999, 33). Kriisi on tilanne, joka vaatii jonkinlaisen ratkaisun. Trauma on kliininen termi muutokselle, josta selviytymiseen tavanomaiset keinomme eivät riitä. Trauman sijaan käytämme kuitenkin yksinkertaisempaa termiä *kriisiä*. Kriisin voi aiheuttaa yksittäinen dramaattinen tapahtuma tai joukko pienempiä tapahtumia, joita kertyy ajan mittaan. Kun yhdellä elämänalueella tapahtuu kriisi, sen vaikutus näkyy muillakin alueilla. (Day 2006, 35.) Lapsiin sovelletaan aikuisten kriisiteorioita, koska lapsia koskeva hyväksi osoittautunut kriisin teoria puuttuu (Poijula 2007, 28).

5.1 Traumaattinen kriisi ja sen vaiheet

Kriisiteorian mukaan ihmisen elämään kuuluu normaaleja elämänkriisejä, kuten avioliiton solmiminen ja uuden työpaikan vastaanottaminen sekä traumaattisia elämänkriisejä, kuten sairastuminen, erot ja onnettomuudet. Normaalien ja traumaattisten kriisien ero on, että normaaleihin kriiseihin ihminen osaa varautua, koska ne pystytään tiedos-

tamaan tai tunnistamaan ennalta. Traumaattisiin kriiseihin ihminen ei osaa ennalta varautua, koska ne ovat yleensä äkillisiä koko elämää ravistelevia kokemuksia, joissa ihmiset joutuvat suuren kärsimyksen eteen. Kriisi merkitsee aina kuitenkin jonkinlaista elämänmuutosta. (Lahti 2003, 185.)

Varttuessamme opimme vähitellen sietämään ja hyväksymään menetyksiä, pettymyksiä, kauhukokemuksia ja ennalta-arvaamattomia tilanteita. Silloin tällöin eteemme osuu tilanne, niin suuri kriisi, että tavalliset hallitsemis- ja suojautumisstrategiamme eivät riitä. Traumaattiset kriisit poikkeavat normaaleista kriiseistä siinä, että niihin harvoin pystyy varautumaan. Ne ovat kuin ”salamoita kirkkaalta taivaalta”. Traumaattinen kriisi on kuvattu tilanteeksi, jossa jokin ulkoinen tapahtuma kohtaa yksilön ja uhkaa hänen fyysistä olemassaoloaan, turvallisuutta, sosiaalista identiteettiä tai tyydytysmahdollisuuksia. Traumaattisen kriisin aiheuttaa aina jokin ulkoinen tapahtuma, jota yksilö ei voi ennakoita. Yksilö havaitsee tai mieltää kriisin kestäättömäksi vaikeudeksi, joka ylittää hänen voimavarat ja selviytymiskeinot. Kriisitilanteelle on ominaista yksilön kyvyttömyys selviytyä tilanteesta normaaleja ongelmanratkaisumenetelmiä käyttämällä ja jossa lopputulos on hyvin radikaalinen. (Pojjula 2007, 32.)

Lapselle sijoitus voi olla hyvin traumaattinen kokemus ja aiheuttaa jonkinlaisen kriisitilanteen, johon lapsi tarvitsee aikuisen tukea selviytyäkseen (Bardy 2009, 236–237). Ennen sijoitusta lapsella voi taustalla jo monia kriisitilanteita ja itse sijoitus voi tapahtua kriisin aikana. Traumaattisen tilanteen käsittelyyn liittyvä työskentely onkin ensisijaisen tärkeää, etenkin silloin, kun sijoitus alkaa kriisitilanteessa. Kiireellisesti huostaan otettujen tai sijoitettujen lasten kohdalla, työprosessia ei ole usein mahdollista toteuttaa täysin tavoitteiden mukaisesti, mutta silloinkin normaalisti ennen sijoitusta käsiteltävät asiat otetaan esille heti tilaisuuden tullen. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 2005, 35.)

Jokainen kriisi on yksilöllinen kokemus. Kriisin aiheuttamista reaktiosta pystytään kuitenkin erottamaan eri vaiheita, joilla on yhtäläisyyksiä ihmisistä ja kriisin aiheuttajasta riippumatta. Vaiheiden tuntemuksen ja ymmärtämisen avulla kriisiä pystytään ymmärtämään paremmin ja auttaminen on helpompaa. Kriisin vaiheita ovat sokki-, reaktio-, käsittely- sekä uudelleenasetoitumisvaihe ja integraatio. (Jakobson & Wiegand 1996, 102.)

Sokkivaihe seuraa välittömästi traumaattisen kokemuksen jälkeen ja se voi kestää sekunneista muutamaan päivään. Sokkivaiheessa ihminen on yllätynyt ja järkyttynyt. Usein myös ihminen haluaa kieltää tapahtuman ja ajattelee, ettei asia voi olla totta. Sokkivaiheessa ihmisen käytös on hyvin yksilöllistä ja vaihtelevaa. Henkilö voi olla ulospäin täysin rauhallinen, mutta sisällä vallitsee täysi kaaos. Sokki voi myös lamaannuttaa tai aiheuttaa fyysisiä reaktioita, kuten huimausta, hikoilua tai sydämen hakkaamista. Jälkeenpäin voi olla hankala muistaa, mitä todella tapahtui. (Jakobson & Wiegand 1996, 102.) Lapset voivat sokkivaiheessa lamaantua, reagoida voimakkaasti tai jatkaa aikaisempaa toimintaa kuin mitään ei olisi tapahtunut. Sokki- ja reaktiovaiheet muodostavat kriisin akuutin vaiheen, joka on usein tunnistettavissa. (Pojjula 2007, 33.)

Reaktiovaiheessa aletaan pikku hiljaa ymmärtämään tapahtunut, mutta tunnereaktiot voivat olla edelleen voimakkaita. Mieli alkaa tekemään surutyötä niin, että tapahtumat tunkeutuvat toistuvasti mieleen erilaisina muistoina, unina ja mielikuvina. Reaktiovaihe voi kestää useita viikkoja. Tyypillisiä tunnereaktioita voivat olla pelko, syyllisyys, ahdistus, masennus ja epätoivo. Tunnereaktiot voivat laukaista erilaisia puolustuskeinoja, jotta traumatisoitunut pystyisi välttelemään tapahtumasta muistuttavia tekijöitä. Traumatisoitunut ei välttämättä halua puhua tai ajatella asiaa. Usein kokemukseen voi liittyä myös muistamattomuutta sekä ylivireystila. (Pojjula 2007, 34.)

Reaktiovaiheesta kriisi etenee käsittelyvaiheeseen, jonka alkaminen vaihtelee viikoista jopa yhteen vuoteen. Käsittelyvaiheessa on tärkeää puhua ja jakaa ajatuksia sekä tunteita. Sen avulla tapahtunut alkavat selkiytyä ja elämänmuutokseen alkaa tottua sekä kiinnostus ulkopuolisesta maailmasta herää. Trauma alkaa jäämään taka-alalle ja ihminen suuntaa ajatukset tulevaisuuteen. Tapahtumat jäsentyvät pikkuhiljaa ja suru saa sijaa. (Jakobson & Wiegand 1996, 103.)

Viimeisessä vaiheessa kriisi alkaa helpottamaan, vaikka se on jättänyt pysyvät jäljet. Tässä uudelleenaseennoitumis- ja integraatiovaiheessa aletaan pohtia arvoja ja elämäntavoitteita uudelleen sekä tekemään uusia tulevaisuuden suunnitelmia. Traumaattiseen kriisiin liittyy aina myönteisen kasvun ja kehityksen mahdollisuus. Kriisin aiheuttama henkinen kasvu muuttaa asioiden tärkeysjärjestyksen ja lisää läheisten ihmisten arvostusta. Lapsen kohdalla paras lopputulos on toimintakykyisyyden vahvistuminen siten, että hänen selviytymisvoimavarat ja -kyvyt ovat paremmat kuin aikaisemmin. Jos lapsi

ei pysty käymään traumaa läpi ja integroimaan sitä osaksi elämäänsä, voi trauma alkaa rajoittamaan elämää ja aiheuttaa psyykkisen häiriön kehittymisen. (Pojjula 2007, 35.)

5.2 Lapsen selviytyminen ja tukeminen kriisitilanteissa

On tärkeää tiedostaa, mitä kriittisen tapahtuman jälkeen on odotettavissa. Lapset käyttäytyvät eri tavalla kriisin aiheuttamaan muutokseen kuin tavallisesti yrittäessään sopeutua. Kokemuksen sulattelu vaatii lapselta paljon psyykkistä työtä, sillä kriisi sisältää tunneprosessin lisäksi aina muutoksen. Lapsi joutuu mukautumaan uuteen tietoon ja lapsi ymmärtää oman haavoittuvuutensa. Lapsen käsitellessä tapahtumaa voi siihen liittyvät ajatukset ja tunteet nousta pintaan. Käsittelemättömän kriisin seurauksena voi uudessa muutoksessa ilmetä erilaisia tunnereaktioita, kuten pelkoa, ahdistusta, häpeää ja syyllisyyttä. Kriisissä jokainen reagoi yksilöllisellä tavallaan, mutta lapsi reagoi eri tavalla aikuinen, koska lasten kehitysvaihe ja elämäkokemukset rajoittavat niitä. Lapsen on tärkeää saada tietää, että kriisillä on alku, keskikohta ja loppu. (Pojjula 2007, 35–36.)

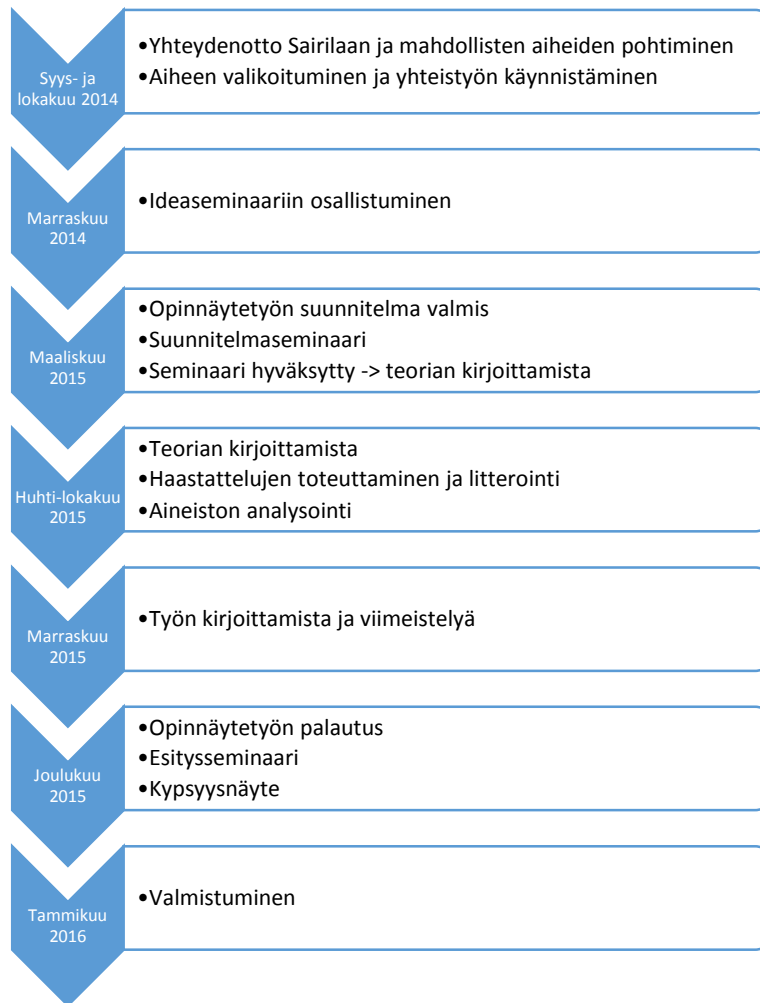
Usein kuvitellaan, etteivät lapset ymmärrä täysin tapahtunutta, eikä heidän tarvitse käydä sitä samalla tavalla läpi kuin aikuisten. Tämä on kuitenkin harhaluulo; lapsi huomaa yllättävän paljon, mutta pitää usein tiedon salassa aikuisilta. Lapsi käsittelee kokemuksiaan usein yksin, minkä takia on tärkeä keskustella hänen kanssaan tapahtuma läpi, jottei hänelle jäisi vääriä käsityksiä. (Saari 2005, 196.) Lapselle riittävän hyvä ympäristö on sellainen, jossa hän saa perushoidon ja häntä suojellaan haitallisilta ärsykkeiltä. Siihen kuuluu myös lapsen tarpeiden oikea aikainen tyydyttäminen. Lasta tulisi auttaa olemaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, omaksumaan realistinen kuva itsestään ja ympäristöstään sekä oppia ilmaisemaan itseään niin, että lapsen tärkeät ihmiset ymmärtävät häntä. Kasvatus vastuu kuuluu normaalisti vanhemmille, mutta vanhemmuuden ollessa riittämätön, voi joku muu aikuinen toimia suojana ja turvana lapselle. Lapsi ei ole passiivinen kohde, vaan hän etsii kiinnostunutta aikuista, joka välittää lapselle tunteen, että hän on turvassa ja hänestä pidetään huolta. Nämä vaikuttavat siihen, pyrkiikö lapsi aktiivisesti selviytymään järkyttävästä kokemuksesta vai vältellä ja yrittää unohtaa koko asian. Lyhyellä aikavälillä välttely voi toimia suojautumiskeinona, mutta käsittelemätön kriisi voi aiheuttaa häiriökehityksen riskin. (Pojjula 2007, 149–150.)

Huostaanotto ja lapsen sijoitus on aina monisyinen ja tunteita herättävä asia. Sijoitus on lapselle traumaattinen kokemus ja aiheuttaa jonkinlaisen kriisitilanteen, johon lapsi tarvitsee aikuisen tukea selviytyäkseen. Sijoitus on lapselle aina muutos normaaliin kotielämään. Lapsi joutuu sopeutumaan uuteen ympäristöön ja aikuisiin. Sijoitus aiheuttaa lapsessa usein erilaisia tunnereaktioita. Lapselle on annettavaa tilaa näille tunteille, mutta aikuisen on myös autettava niiden nimeämisessä ja kerrottava, että niiden tunteminen kuuluu asiaan. Trauman kohtaaminen ja käsittely on suhteutettava lapsen kesto-kyvyn mukaan. Tavoitteena on traumatisoituneen tunteiden tasapainottaminen, huomion keskittäminen ja toiminnan suuntaaminen. (Pojula 2007, 169.)

Tehokkaalla auttamisella voidaan lieventää traumatisoivan tapahtuman vaikutuksia lapseen. Kriisiauttaminen pyrkii parantamaan yksilön selviytymisstrategioita, ehkäisemään psyykkistä epätasapainoa ja häiriöiden syntyä sekä hoitamaan jo syntyneitä häiriöitä. Lasta ei voi pakottaa reagoimaan aikuisen toivomalla tavalla, vaan aikuisen tulee ottaa lapsen reaktiot vastaan hyväksyen. Lapselta voi myös puuttua tunnereaktiot ja se on kyettävä aikuisen hyväksymään. Lapselle tärkeintä on välitön tunne huolenpidosta ja mahdollisuus aikuisen läheisyyteen. Aikuisen tehtävä on huolehtia, että lapsi saa riittävästi tietoa ja ymmärtää tosiasiat tapahtuneesta. Lapselle on annettava myös tilaisuus tulla kuulluksi ja ilmaista ajatuksia sekä kysymyksiä. Aikuisen tulee luoda lapselle tilaisuus ilmaista tapahtunutta lapselle ominaisella tavalla, kuten puhumalla, piirtämällä, kirjoittamalla tai leikkimällä. Myös normaalirutiinien nopealla palauttamisella voidaan tukea lapsen selviytymistä. (Pojula 2007, 166–167.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyönprosessi (kuva 2) käynnistyi syksyllä 2014, kun aloimme pohtimaan mahdollisia aiheita ja työelämäkumppaneita. Otimme yhteyttä Sairilan koulukotiin ja aloimme yhdessä pohtimaan mahdollista opinnäytetyön aihetta. Aihe valikoitui meidän mielenkiinnon mukaan ja Sairilan tarpeista. Sairilan koulukodin kanssa kirjoitimme tutkimuslupasopimuksen (liite 1), jossa määrittelimme käytännön asiat. Lähetimme koulukodin johtajalle myös kirjallisen tutkimuslupa-anomuksen (liite 1), jolla anoimme lupaa toteuttaa tutkimus Sairilan koulukodissa. Marraskuussa 2014 esitimme opinnäytetyöidean ideaseminaarissa, jonka jälkeen itse työn tekeminen käynnistyi. Prosessi saatiin loppuun joulukuussa 2015 esittämällä valmis opinnäytetyö esitysseminaarissa.

KUVA 2. Opinnäytetyöprosessin eteneminen

6.1 Tavoitteet ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia koulukotiin sijoitetun lapsen kokemuksia sijoituksen ensimmäisen kuukauden ajalta. Työn pohjalla on koulukodin itse kehittämä tulovaiheen malli (liite 2), mutta päätarkoituksena oli tutkia lapsen kokemuksia siitä, mitkä ovat merkittävimpiä tekijöitä uuteen ympäristöön sopeutumisen ja arjen käynnistymisen kannalta. Opinnäytetyön avulla halusimme tuoda lapsen äänen kuuluviin.

Opinnäytetyön on toteutettu laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttivat sekä kohdejoukko että tutkittava asia. Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jonka tulokset eivät ole mitattavissa, vaan ennemminkin pyritään kuvaamaan todellista elämää tutkimalla ilmiötä mahdoli-

simman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on löytää tai paljastaa tosiasioita, ei niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Tutkimusmenetelmän erityispiirteenä on kiinnostus kielenpiirteisiin, säännönmukaisuuksien keksimiseen, tekstin tai toiminnan merkityksen ymmärtämiseen ja reflektioon. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan on luotettava omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittavan kanssa. Aineisto kootaan luonnollisissa todellisissa tilanteissa ja ihmistä suositetaan tiedonkeruun instrumenttina. Laadullinen tutkimus vaatii näin ollen tutkijalta hyviä vuorovaikutustaitoja, sekä kykyä ympäristön havainnointiin. (Hirsjärvi ym. 2007, 156–160.)

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka kohdejoukkona ovat koulukodin asiakkaat. Tarkoituksena on tutkia koulukotiin sijoitettujen lasten kokemuksia sijaishuoltoon siirtymisestä ja uuteen sijaishuoltopaikkaan sopeutumisesta ensimmäisen kuukauden aikana. Tutkimuksen avulla toivomme saavamme sellaista tietoa, jonka avulla koulukoti pystyy tarkastelemaan omaa toimintaansa ja mahdollisesti kehittämään sitä. Opinnäytetyön ja erityisesti tutkimuskysymysten laatimisessa hyödynnettiin koulukodin kehittämää tulovaiheen mallia (Liite 2).

Tutkimusongelma on kiteytetty seuraavanlaiseksi pääkysymykseksi: Mitä asioita/tekijöitä koulukotiin sijoitettu lapsi pitää merkityksellisinä sijoituksen ensimmäisen kuukauden aikana, jotta siirtyminen sijaishuoltopaikkaan olisi onnistunut? Oleellista pääkysymystä tarkentavia alakysymyksiä ovat:

1. Millä tavalla lapselle on pohjustettu koulukotiin siirtymistä?
2. Mitkä tekijät edistävät arjen käynnistymistä ja sopeutumista uuteen ympäristöön?
3. Mikä on lasta hoitavien aikuisten merkitys sijaishuoltopaikkaan sopeutumisessa?

Laadullisessa tutkimuksessa merkityksellistä ei ole se, kuinka suuri otos on, vaan se kuinka sopiva tutkimuskohde on ja miten syvällistä tutkimustietoa saadaan (Hirsjärvi ym. 2007, 176–177). Tutkimuskysymyksiin pyrimme saamaan vastauksia teemahaastattelun avulla. Opinnäytetyössä haastateltiin kuutta koulukotiin sijoitettua lasta ja laadullisen tutkimuksen mukaisesti tapaukset käsiteltiin ainutlaatuisina sekä aineistoa tulkittiin sen mukaisesti.

6.2 Teemahaastattelu menetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodia, jossa haastateltavien ääni ja näkökulma pääsee esille. Tutkimuksen menetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teemahaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa aihepiirit ovat rajattu etukäteen, mutta valmiita kysymyksiä tai järjestystä ei ole määritetty selkeästi. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimahaastattelun välimuoto; aihealueita on mietitty valmiiksi, mutta kysymyksissä ei edetä minkään lomakkeen mukaan. Teemahaastattelusta voidaan puhua myös puolistrukturoituna haastatteluna. (Hirsjärvi & Hurme. 2001, 160, 205.)

Puolistrukturoitua haastattelua pidetään hyvänä menetelmänä silloin, kun kerätään tietoa aiheista, jotka voivat olla kertojalle emotionaalisesti arkoja, heikosti tiedostettuja tai niistä ei ole totuttu puhumaan päivittäin (Hirsjärvi & Hurme 1993, 35). Sijoiukseen liittyvät tapahtumat ja ajatukset ovat lapsille hyvin henkilökohtaisia, joten voidaan olettaa niiden olevan myös arkoja käsitellä. Tämä on yksi merkittävä syy siihen, miksi haastattelumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu.

Tutkimushaastattelussa osallistujilla on aina osallistujaroolit. Haastateltavalla on aiheesta sellaista tietoa, jonka haastatteli haluaa selvittää. Haastatteli ohjaa keskustelua tiettyihin puheenaiheisiin, koska hänen aloitteestaan haastatteluun on ryhdytty. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22.) Tutkimushaastattelun tavoitteena on selvittää haastateltavan ajatuksia, käsityksiä, kokemuksia ja tunteita. Haastatteli voi lähestyä tehtävää eri tavoin. Yleinen ja suora tapa on kysyä haastateltavalta hänen uskomuksiaan, kokemussisältöjään ja arvostuksiaan. Teemahaastattelut eroavat toisistaan strukturointias-teen perusteella. Strukturointiasteella tarkoitetaan sitä, kuinka kiinteästi haastatteluky-symykset on muotoiltu ja millä tavalla haastatteli jäsentää tilannetta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 41–43.)

Opinnäytetyössä tutkittiin yksilöiden henkilökohtaista elämää koskevia asioita, jossa haastateltavien kertomuksista nousee esiin heidän asioilleen antamia merkityksiä. Haastattelu tilanteen voidaan olettaa olevan lapselle jännittävä ja käsiteltävät asiat arkoja. Teemahaastattelu menetelmänä antaa haastateltavalle mahdollisuuden valita, kuinka sy-välle käsiteltävissä aiheissa mennään. Tästä syystä teemahaastattelu sopii tutkimukseen

hyvin. Nimensä mukaisesti teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa, joka pääosin vapauttaa haastattelun haastattelijan näkökulmasta ja tuo haastateltavien äänen kuuluviin (Hirsijärvi & Hurme 2001, 48).

Teemahaastattelurungot teemat valikoituivat tulovaiheen mallin (liite 2) ja aikaisemman tutkimustiedon pohjalta. Ennen haastattelurungon toteuttamista, tutustuimme aihetta käsiteltävään kirjallisuuteen ja pohdimme, mitkä teemat ovat sellaisia, joiden voidaan olettaa vaikuttavan sijoitusprosessin onnistumiseen.

6.3 Aineistonkeruuprosessin eteneminen

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Sairilan koulukoti. Tarkoituksena oli haastatella koulukotiin sijoitettuja lapsia. Haastateltavat lapset valikoituivat iän mukaan, koska 15-vuotiaiden lasten kohdalla riitti lapsen oma suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Käytännön asioita helpottaaksemme rajasimme haastateltavien valinnan iän perusteella.

Työelämäohjaajana ja yhteyshenkilönä toimi koulukodin erityistyöntekijä, joka auttoi meitä haastateltavien hankkimisessa. Erityistyöntekijän kanssa mietimme yhdessä, millaiset henkilöt sopisivat parhaiten tutkimuksemme haastateltaviksi. Haastateltavien valinnassa huomioon otettavia seikkoja olivat haastateltavien edellytykset ja motiivi osallistumiseen (Hirsijärvi & Hurme 1993, 46). Meille tärkein kriteeri haastateltavien valinnassa oli yhteistyöhalukkuus ja halukkuus osallistua tutkimukseen. Lisäksi toivomme, että haastateltavien joukossa olisi molemmat sukupuolet edustettuina. Yhdeksi kriteeriksi valinnassa nousi haastateltavien ikä ja siihen liittyvät lupa-asiat. 15-vuotiaiden lasten kohdalla riitti heidän oma kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Vanhempien/hooltajien kirjallista lupaa ei tarvittu näiden lasten kohdalla. Vanhemmille ja hooltajille lähetettiin info-kirjeet (liite 3), jotta he olivat tutkimuksesta myös tietoisia. Määrällisesti tavoitteena oli saada viidestä kahdeksaan henkilöä haastateltaviksi.

Haastateltavien valinnassa luotimme yhteyshenkilön arviointikykyyn, sillä hän tunsi lapset ja otti valinnassa huomioon asetetut kriteerit. Yhteyshenkilö pohti yhdessä muiden työntekijöiden kanssa mahdollisia haastateltavia. Haastateltavien valintaan vaikutti ikä lisäksi myös heidän kyvykkyytensä osallistua tutkimukseen. Yhteyshenkilö antoi

suostumuslomakkeet (liite 4) kaikille lapsille, jotka täyttivät nämä kriteerit. Lapset saivat itse päättää osallistuvatko tutkimukseen. Lasten suostumuslomakkeissa (liite 4) kerroimme opinnäytetyön aiheesta ja siihen liittyvistä käytännön asioista, kuten meitä koskevasta vaitiolovelvollisuudesta. Lisäksi lasten huoltajille toimitettiin myös kirjeet (liite 3), joissa esiteltiin opinnäytetyön aihe ja kerrottiin, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa. Koulukodin työntekijät jakoivat kirjeet lapsille ja heidän huoltajilleen. Toivomuksena oli, että koulukodin henkilökunta kertoisi lapsille myös etukäteen, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja haastattelutilanteen etenevän heidän ehdoillaan. Kuusi lasta allekirjoitti kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltavien joukossa oli molemmat sukupuolet edustettuina.

6.4 Haastattelujen kulku

Halusimme haastattelutilanteen olevan mahdollisimman miellyttävä lapsille, minkä takia haastattelut toteutettiin Sairilan koulukodin tiloissa. Ympäristö oli haastateltaville tuttu, minkä toivoimme edistävän positiivisen ja avoimen ilmapiirin rakentamista. Haastattelujen ajankohdat sovittiin koulukodin henkilökunnan kanssa. Haastattelut toteutettiin neljänä eri päivänä.

Ensimmäiselle haastattelupäivälle oli sovittu yksi haastattelu. Ensimmäisen haastattelun tarkoituksena oli testata haastattelurungon (Liite 5) toimivuutta. Haastattelun aluksi lapselle kerrottiin, mitkä meidän roolit haastattelutilanteessa olivat ja, että toivoimme haastattelulta avointa keskustelua. Olimme molemmat mukana haastattelutilanteessa, jossa toinen meistä haastatteli lasta ja toinen teki havaintoja haastattelun etenemisestä. Lasta kannustettiin kertomaan avoimesti tunteistaan ja kokemuksistaan itselleen luontaisella tavalla. Muistutimme lasta vielä meitä sitovasta vaitiolovelvollisuudesta ja, että hänellä on oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymyksiin, mikäli kokee ne epämiellyttäväksi tai liian henkilökohtaisiksi. Ensimmäinen haastattelu sujui onnistuneesti ja antoi varmuutta teemahaastattelurungon sopivuudesta, johon emme tehneet muutoksia muita haastatteluja varten.

Toisena haastattelupäivänä suoritettiin kolme haastattelua. Haastattelimme lapsia vuorotellen ja haastattelut aloitettiin kertomalla lapsille samat asiat kuin ensimmäiselle haastateltavalle. Haastattelut poikkesivat toisistaan niin, että osa haastateltavista kertoi

kokemuksistaan monisanaisemmin, kun taas toisille lapsille oli aiheellista esittää huomattavasti enemmän tarkentavia kysymyksiä. Tämän oli kuitenkin otettu huomioon jo haastattelurungon suunnitteluvaiheessa. Myös tunteiden ilmaisu osoittautui toisille lapsille luontaisemmaksi kuin toisille. Eräs haastateltava oli puolestaan huomattavasti muita lapsia aktiivisempi, eikä tarkentavia kysymyksiä ollut syytä esittää yhtä paljon kuin aikaisemmille haastateltaville. Valitettavasti, aika oli rajallinen lapsen henkilökohtaisista menoista johtuen. Kaikki haastattelurungon teemat ennätettiin kuitenkin käymään läpi, mutta rajallinen aika vaikutti haastattelun sisältöön; haastateltava antoi ymmärtää, että olisi voinut kertoa kokemuksistaan vielä syvällisemmin, jos aika ei olisi rajoittanut haastattelun kulkua.

Kolmanneksi haastattelupäiväksi oli sovittu kaksi haastattelua, mutta toinen niistä peruuntui lapsen poissaolon takia. Viides haastattelu toteutettiin kuitenkin sovitusti. Haastateltava vastasi kysymyksiin avoimesti. Viimeisen haastattelun toteutti toinen meistä itsenäisesti käytännön järjestelyistä johtuen. Viimeinen haastattelu sujui muiden tavoin onnistuneesti, eikä siirtynyt ajankohta häirinnyt nuorta.

Haastattelujen pituus oli keskimäärin noin 26 minuuttia. Kaikki haastattelut sujuivat mielestämme hyvin, eikä haastattelujen toteutuksessa ilmennyt yllättäviä ongelmia. Suurimpana tekijänä haastattelujen onnistumisessa oli haastateltavien halu kertoa avoimesti itsestään ja kokemuksistaan. Jokaisella lapsella oli selkeät mielipiteet, jotka he toivat haastatteluissa esille.

6.5 Aineiston analyysi

Tutkimusaineisto koostui kuuden lapsen haastattelusta, jotka olivat keskimäärin 26 minuuttia pitkiä. Aineiston purkaminen lähti liikkeelle haastatteluiden litteroinnista eli sanasta sanaan puhtaaksi kirjoittamisesta. Litterointi tarkoittaa äänitteiden tekstimuotoon kirjoittamista mahdollisimman sanatarkasti. Koska litterointi on työläs ja hidas vaihe, voi tutkija itse päättää, mitä kaikkea litteroi. Litterointia voidaan tehdä eri tarkkuuksilla. (Kananen 2014, 101–102.)

Tarkkuudeltaan litterointi voi olla tiivistettyä kirjausta tai sanatarkkaa, äänenpainot, täytesanat, huokaukset ja tauot huomioivaa kirjausta. Aineisto litteroitiin kokonaisuudessaan ja pyrimme mahdollisimman tarkkaan työhön. Haastattelut litteroitiin sanasta

sanaan siinä muodossa, kun lapsi oli ne ilmaissut. Merkinnot tauoista ja äänenpainoista sekä osa täytesanoista jätettiin kuitenkin pois litteroinnin luettavuuden selkeyttämiseksi.

Analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua, jonka tarkoituksena on nostaa haastatteluista esiin tutkimuskysymyksiä avaavia teemoja. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Teemoittain järjestetyt sitaatit eivät itsessään takaa kovin pitkälle menevää analyysia tai johtopäätöksiä. Tämän takia teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, mikä näkyy tutkimustekstissä niiden lomittumisena toisiinsa - teorian ja aineiston tiukkaa yhteyttä. (Eskola & Suoranta 2005, 174–180.)

Teemoittelun avulla laadullinen aineisto pystytään pilkkomaan ja ryhmittelemään erilaisten aihepiirien mukaan. Käytännössä se muistuttaa luokittelua, mutta lukumäärien sijaan teemoittelussa korostuu teemojen sisältö. Ideana on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä. Näin saadaan luokiteltua sisällöllisiä näkemyseroja, joita eri teemoilla on. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2015.)

Litteroinnin jälkeen aineistot teemoiteltiin värikoodien avulla. Teemat, joiden mukaan teemoittelu tehtiin, nousivat tulovaiheen mallin (liite 2) ja haastattelurungon (liite 5) mukaisista alueista, teemoista. Kun haastattelut saatiin teemoiteltu, teimme yhteenvedon jokaisesta teemasta. Yhteenvedon avulla pystyimme näkemään haastatteluista saadut tulokset.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Valmisteluvaihe

Tässä luvussa vastataan kysymykseen, *millä tavalla lapselle on pohjustettu koulukotiin siirtymistä?* Koulukodin kehittämässä tulovaiheen mallissa (liite 2) ensimmäinen kohta on valmisteluvaihe. Mallissa on eritelty asioita, jotka tulisi toteuttaa ennen lapsen saapumista koulukotiin. Kysymyksellä haluttiin saada lapsilta vastauksia siihen, minkälaisia kokemuksia heillä on valmisteluvaiheen onnistumisesta. Kartoitimme myös hieman lasten lähtökohtia ennen koulukotia. Tuloksia havainnollistetaan suorilla lainauksilla.

7.1.1 Lasten kokemukset valmisteluvaiheesta

Suurimmalla osalla haastateltavista (n=5) siirtyminen Sairilaan tapahtui jostakin toisesta lastensuojelulain mukaisesta yksiköstä. Lapsista puolet (n=3) sai tiedon siirtymisestä Sairilaan omalta sosiaalityöntekijältään. Muut kuuluivat tiedon vanhemmilta ja ohjaajilta. Se, milloin tieto siirtymisestä kerrottiin lapsille, vaihteli tunteista kuukauteen. Suurimmalla osalla (n=4) tieto tuli aika yllättäen, eikä lapsi kerennyt juuri reagoimaan siihen ennen kuin oli jo matkalla kohti Sairilaa.

Emmä saanu sitä tietää. Mä heräsin siihen, et Sairilasta tuli tyypppejä haakee mut. Mulla oli vähän railakasta menoa. Ei mulle kerrottu.

Mun vanhemmat (kertoi), ku mä olin lomilla just pari päivää enne ja sit mulle ei kerrottu siitä, ni mun vanhemmat kerto mulle siitä ja sit mun ohjaajat sano, et joo sut siirretään sinne.

Bardyn (2009, 236) mukaan yllättävä ja nopea siirtyminen uuteen sijaishuoltopaikkaan ilman, että lapsella on ollut mahdollisuutta käsitellä asiaa riittävästi, altistaa lapsen lisätraumatisoitumiselle. Jokaisella lapsella on lastensuojelulain 53. §:n mukaan oikeus saada riittävästi tietoa omasta tilanteestaan lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Lapselle pitää myös mahdollistaa tapaamiset sosiaalityöntekijän kanssa, jotta lapsi voi keskustella sijaishuoltoon liittyvistä asioista luottamuksellisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Haastattelija: Kuka sulle kerto?

Lapsi: Sossu

Haastattelija: Tuliks se sinne edelliseen paikkaan kertomaan?

Lapsi: Joo tai siis meillä oli palaveri.

Haastattelija: Lähittekö siitä suoraan?

Lapsi: Joo kamat kasaan ja tänne.

Lapsista suurin osa (n=4) tiesi sijoituksen ja siirtymisen syyt yllättävästä lähtötilanteesta huolimatta. Tulovaiheen mallissa (liite 2) eräänä valmisteluna on tarkoitus ottaa yh-

teyttä lapseen tai/ja hänen läheisiin sekä järjestää mahdollisuuksien mukaan tutustumisen Sairilaan. Lapsista vain yhdellä oli etukäteen tietoa Sairilasta, koska hän oli saanut tiedon siirtymisestä jo kuukautta aiemmin ja hänen sosiaalityöntekijä oli antanut hänelle tietoa Sairilasta. Lapsista kukaan ei käynyt tutustumassa Sairilaan etukäteen. Suurimmalle osalle lapsista (n=4) tällainen yllättävä tilanne kaikkine epätietoisuuksineen aiheutti erilaisia ajatuksia hatkaan eli karkuun lähtemisestä.

Ehkä vähän (lisää keskustelua siirtymisestä), mut mä oisin varmaan lähteny hatkaan uuestaan, jos mä oisin tienny, et mä joudun tänne.

Lapsi: Mä lähin hatkaan sillo just ennen, ku mä tulin tänne ja sitte mä olin ollu jonkin aikaa hatkassa ja aattelin, et ihan sama ja soitin näille, et tulee hakee mut Jyväskylästä ja sit tultiin tänne.

Haastattelija: Mikä siinä oli syynä et lähit hatkaan?

Lapsi: No emmä tiä. Mä vihastuin siitä niin paljon, et mulle ei kerrottu ja enkä mä halunnu tulla tänne, ni sit mä vaan lähin menee.

Haastattelija: Mitäs sitten kun ne ohjaajat tuli (hakemaan)?

Lapsi: No ei mitään. Mä yritin päästä karkuun, mut en mä päässykkään. Ne piti mua kiinni.

Kaikilla lapsilla (n=6) oli negatiivisia ajatuksia Sairilaan siirtymisestä, vaikka siirtymisen syyt olivat heillä tiedossa.

No vähän ketutti, et piti tulla tänne. Mut ehkä se oli sit loppupelissä hyvä et pääs vähän rauhottuu.

En mä muista kauheesti, mitä mä aattelin, mutta kyl mä ainakin uskon, et varmaan jotain sellasta, et en mä ois halunnu tulla. Se oli varmaan päällimmäisenä mielessä, et en mä haluu mennä. Tavallaan sit mietti sitä, et minkälaista täällä on. Niin ku ihan tuntematon paikka silleen.

Aika paskat fiilikset silleen, et en mä ois halunnu tulla tänne.

Siirtyminen Sairilaan tapahtui lapsilla hieman eri tavoin. Sairilan henkilökunta kävi hakemassa suurimman osan lapsista (n=4). Tämä aiheutti lapsissa myös hämmennystä, koska ohjaajat eivät olleet heille tuttuja.

No mä olin niinku, et ketä kettua nuo on, et mitä ne täällä tekee. Sit mä sain tietää, et sä lähet nyt Sairilaan Mikkeliin. Aa okei, kamat kantoon ja autoon nukkumaan takasi.

7.1.2 Saapuminen Sairilaan

Tulovaiheen mallissa (liite 2) on määritelty, että lapsen tulevan omaohjaajan tulisi olla työvuorossa lapsen saapumishetkellä. Omaohjaajan tulisi ottaa lapsi vastaan ja viedä osastolle. Riippuen kellonajasta, jolloin lapsi saapuu, tulisi omaohjaajan myös esitellä lapsi muille osaston lapsille sekä osastoa lapselle. Omaohjaaja otti vastaan puolet lapsista (n=3). Kaksi ei muistanut, kuka heitä oli vastassa.

Lapsi: No en oikeestaan (muista) mitään, ku se (omaohjaaja) sano, että anna kamat tänne ja jotain. Samalla pyys mun kaikki tavarat siihe, et se kattoo ne. Sit mä jätin mun puhelimen, mun kaikki tavarat. Vaatteet sain vaan pitää.

Haastattelija: Mitäs ajatuksia se herätti?

Lapsi: Aika perseestä se oli kyllä.

Lapsi: Ensimmäisenä ku mä tulin niin multa otettiin (omaohjaaja otti) kaikki tavarat pois ja katottiin kaikki taskut ja tollaset niinku heti ensimmäisenä, et se tuntu vähän sellaselta, et okei. Vähän tuli semmonen ensivaikutelma, et jaahas tällästä. Ku ei siellä mun edellisessä laitoksessa tehty mitään sellasta, et kaikki sun tavarat katotaan. Et se oli jännää mun mielestä.

Haastattelija: Oisko se voitu hoitaa toisella tavalla?

Lapsi: No ehkä. Ois voinu eka, vaikka vähän esitellä, et minkälaista täällä on ja kertoo siitä, minkälaista täällä on, et ei heti ensimmäisenä tuu kropaan kiinni ja kattoo kaikki taskut ja ottaa sun laukut pois ja kaikkee. Kun se on niinku ihan heti ensimmäisenä, kun sä astut ovesta sisään. Mut kai se sit on joku tapa tai joku turvallisuusjuttu.

Näiden kahden lapsen kohtaamisen omaohjaajan kanssa teki negatiiviseksi se, että heille tehtiin ensimmäisenä henkilötarkastus, jossa tutkittiin heidän tavarat ja osa otettiin pois. Lastensuojelulain 66. §:n mukaisesti edellytyksenä tarkastuksen tekemiselle on, että laitoksen henkilökunnalla on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on yllään tai vaatteissaan päihtymistarkoituksessa käytettäviä aineita tai aineen käyttöön soveltuvia välineitä taikka sellaisia esineitä, jotka on tarkoitettu lapsen itsensä tai toisen henkilön vahingoittamiseen (Lastensuojelulaki 417/2007). Kohtaamisella oli paljon merkitystä lapsille ja se vaikutti heidän asettumiseen osastolle.

Saapumispäivänä suurimmalla osalla lapsista (n=5) oli aika negatiiviset ajatukset ja tunteet osastolle menosta.

No sellanen vankila oli ensimmäinen ajatus, et täältä ei enää ikinä pääse pois tyylillä.

Tästä tulee mun elämän huonoin vuosi.

Haastatteluissa kuitenkin ilmeni, että lapsien (n=3) kokemus oli, että heidät otettiin hyvin vastaan, niin muiden lasten, kuin aikuistenkin toimesta. Sijaishuoltopaikalla on suuri vastuu siitä, että lapsi kokee siirtymävaiheen positiivisella tavalla. Lapsen kannalta etenkin ensimmäinen vuorokausi on hyvin tärkeä ja lapsen tulisi saada tuntea olonsa hyväksytyksi ja asettautumisen uuteen kotiin pitäisi olla lapselle positiivinen kokemus. (Lastensuojelun käsikirja 2015b.)

Ihan hyvin otettiin vastaan. Tutustuin aika nopeesti kaikkiin ja tälleen.

7.2 Arjen käynnistyminen ja sopeutuminen

Tässä luvussa vastataan kysymykseen, *mitkä tekijät edistivät arjen käynnistymistä sijaishuoltopaikassa ja sopeutumista uuteen ympäristöön*. Tulovaiheen mallissa (liite 2) on eritelty käytännön asioita ensimmäisille päiville, kuten osaston esittely lapselle sekä muihin lapsiin tutustuminen. Koulun aloittaminen on myös yksi keskeinen asia mallissa. Haastatteluissa lapsilta kysyttiin, miten nämä asiat ovat toteutuneet heidän kohdallaan. Mielenkiinnon kohteena olivat myös lasten tunnetilat sopeutumisen edetessä.

Tulovaiheen mallissa (liite 2) arjen käynnistymisen ja kiinnittämisen vaiheissa puhutaan myös omaohjaajan ja perheen osallistamisesta sekä merkityksestä lapselle, jota käsitellään tarkemmin luvussa 7.3.

7.2.1 Arjen käynnistyminen

Haastatteluissa ilmeni, että lasten arki käynnistyi hyvin yksilöllisellä tavalla, johon muun muassa vaikutti saapumisajankohta ja osasto, jolle lapsi sijoitettiin. Lapsista suurin (n=5) osa sijoitettiin joko tehostetun yhteisohoidon osastoille tai vaativan pitkäaikaisen hoidon osastoille. Yksi lapsista odotti osastolla siirtymistä erityisen huolenpidon osastolle Jarruun pienen hetken ja yksi lapsista sijoitettiin suoraan Jarruun. Haastatteluiden aikana kukaan haastateltavista ei ollut sijoitettuna Jarruun.

Haastattelija: Tiesit sä, et mitä toi Jarru tarkoittaa?

Lapsi: No en tienny. Mä luulin, et se on ihan normiosasto, mut on se aika tiukka siihen verrattuna.

Sijoituksen alussa osalla lapsista (n=2) oli myös voimassa liikkumisvapauden rajoitus, joka on lastensuojelulain mukainen rajoitustoimenpide. Rajoitus on voimassa tietyn määrääjän ja se tarkoittaa, että lapsi ei saa poistua laitoksen alueelta tai tietyn asuinyksikön tiloista (Lastensuojelun käsikirja 2015b). Lapsen tulotilanne huomioiden voi rajoitustoimenpiteet olla perusteltuja lapsen tutustumisen ja kiinnittymisen helpottamiseksi (Sairilan toimintakäsikirja).

Haastattelija: Miten kauan sulla rajotettiin liikkumista?

Lapsi: Kuukaus

Haastattelija: Mitä se käytännössä tarkoitti?

Lapsi: No mä en saanu lähteä ku kouluun ja tonne osastolle.

Haastattelija: Miltä se tuntui?

Lapsi: Ärsytti!

Haastattelija: Miten purit tunteita?

Lapsi: En mä silleen purkanu niitä. Mä luin. Se niiku helpotti sitä ahdistusta.

Lapset (n=2), jotka olivat sijoitettu erityisen huolenpidon yksikköön Jarruun, kertoivat päässeen nopeasti arkirytmiin kiinni, koska Jarrussa on tiukat säännöt ja tietty struktuuri. Muiden lasten (n=4) kohdalla arkirytmiin pääseminen vaihteli viikoista kuukausiin. Alkuvaiheessa eli lapsen asettumisessa asuinyksikköön, korostuvat selkeät ja turvalliset rajat, johdonmukainen ja tasa-arvoinen kohtelu sekä sovituista asioista kiinni pitäminen (Sairilan toimintakäsikirja).

Haastattelija: Millon siusta tuntu, että pääsit arkeen mukaan (Jarrussa)?

Lapsi: Heti seuraavan viikon jälkeen. Kaikki samat asiat tapahtu seuraavalla viikolla uudestaan. Ei mitään poikkeuksia siinä arjessa. Ei ollenkaan. Se sama viikko alkaa vähän niinku uuestaan ja uuestaan.

Tulovaiheeseen kuuluu koulun aloittaminen suunnitelmallisesti ja aikuisen tukemana (Sairilan käsitoimintakäsikirja). Tulovaiheen mallissa (liite 2) on määritelty, että lapsi aloittaisi koulun kolmantena päivänä. Haastatteluissa lapsilta kysyttiin, missä vaiheessa he aloittivat koulun. Vain yksi lapsista aloitti koulun kolmantena päivänä. Muilla lapsilla (n=5) koulun aloittaminen vaihteli päivistä kuukausiin. Yksi lapsista saapui juuri ennen kesäloman alkua, joten koulun varsinainen aloittaminen siirtyi syksyyn.

Oisko se ollu niin, et tulin perjantaina ja sit maanantaina alotin koulun.

Seuraavana vuonna. Tiiät sä, ku koulua ei ollu enää ku loppuviikot, pari viikkoa jäljellä, ku mä tulin. Sit mäki kävin tiiät sä viikon suurin piirtein koulussa täällä ja sit tuli kesäloma ja loma meni miten meni. Sit aloin käymään koulua ja opiskelee kunnolla ja käyttäytyy.

7.2.2 Sopeutumista edistävät tekijät

Tässä luvussa esitellään lasten kokemuksia sopeutumisesta ja sitä edistävästä tekijöistä. Kaikilla lapsilla (n=6) oli negatiivinen asenne sijoituspaikkaa kohtaan, joka myös hidasti uuteen ympäristöön sopeutumista. Lapset kuitenkin toivat haastatteluissa esille erilaisia asioita, mitä pitivät tärkeinä. Vastauksista oli vaikea löytää yhdenmukaisuuksia, koska lasten kokemukset merkityksellisistä asioista olivat hyvin yksilöllisiä. Kaksi lasta nostivat haastatteluissa esille ennakoitavan ja johdonmukaisen arkistruktuurin merkityksen sopeutumisessa.

Noudatti vaan sääntöjä niin kaikki oli ihan hyvin.

No aikuiset sano mitä tehtiin, niin ei oikeen tarvinnu miettii. Siellä oli kans sellanen lista päivän tapahtumista, mistä katottiin mitä tapahtuu.

Rutiinit ohjaavat lasta elämän hallintaan sekä asettavat toiminnalle selkeät ja johdonmukaiset rajat. Erilaisissa muutostilanteissa rutiinit auttavat lasta sopeutumaan. (Matiainen 2008, 26–26.)

Kaksi lasta kertoi haastatteluissa puhelimen ja yhteydenpidon olevan heille merkityksellisiä asioita. Sijaishuoltoon siirtymävaiheessa tehdään yhteistyötä lapsen, perheen, sijoittajan ja sijaishuoltopaikan välillä (Lastensuojelun käsikirja 2015b).

Öö, no se helpotti, et tutustu tässä osastolla niihin muihin nuoriin ja aikuisiin. Se autto tosi paljon. Kyllähän sekin sit niinku autto, et sai äitiin pitää yhteyttä ja sit kumminkin mä tiesin sillon, kun äiti toi mut tänne, et se tulis sit samana päivänä, kun mä joudun Jarruun niin käymään. Kyl se sillai, kun ootti sitä, et äiti tulee käymään, niin helpotti. Et lähinnä niinku ne muut ihmiset ympärillä.

Haastattelija: Mikä helpotti?

Lapsi: No puhelimen saaminen, tupakalla käynti. Mä en muista, joltain mä sain tupakkaa ja sit mä kävin tupakalla välillä. Just ne kaks asiaa on tärkeitä, mitä täällä piti saada, kun tänne tulee. Ku ei täällä kestä, jos ei saa tupakkaa ja joutuu ole pitkä kii.

Yksi lapsista mainitsi, että aikaisempi kokemus lastensuojelulaitoksista ja sijaishuollosta helpottaa uuteen paikkaan sopeutumista. Suoraan kodista sijaishuoltopaikkaan siirtyminen, voi olla lapselle vaikea kokemus. Suurin osa haastateltavista lapsista (n=5) siirtyi jostain aiemmasta sijaishuoltopaikasta koulukotiin.

No, aika helppoo (sopeutuminen). Kyl se, et jos sä tuut suoraan kodista tälläseen paikkaan ni sit se voi olla vähän vaikeempaa, mut jos sä oot ollu ennen laitoksessa ni sit se on vähän helpompaa.

Asioihin vaikutti myös lasten oma persoona ja jokaiselle ominaiset selviytymiskeinot. Muutamalla lapsella (n=2) oli hankaluuksia muistaa sijoituksen alkuaikoja, joka voi olla kyseiselle lapselle ominainen selviytymiskeino.

7.2.3 Sopeutumista haittaavat tekijät

Tässä luvussa vastaavasti esitellään sopeutumista haittaavia tekijöitä. Tutkimuksessa ilmeni, että lasten omat ajatukset vaikuttivat merkittävästi sopeutumiseen. Suurimmalla osalla lapsista (n=4) ajatukset keskittyivät sijoituksen alussa vain siihen, miten he pääsisivät pois ja kaikilla ajatukset johtivat myös itse tekoihin eli karkuun lähtemiseen. Karkuun lähtemisen ajankohdat vaihtelivat näillä lapsilla; yksi lapsista lähti karkuun jo ennen sijoituspaikkaan siirtymistä, kun taas toinen lähti vasta ensimmäisillä kotilomilla.

Haastattelija: Mikä olin vaikein juttu sulattaa?

Lapsi: Se et mä jouduin tänne. Ku en mä tajunnu tiität sä et, no okei oli se silleen vakava asia mitä mä tein, mut silti et mä joutuisin siitä niiku tänne. Kyl mun moni frendi oli ollu tälläsissä paikoissa, mut en mä uskonu et mä joudun.

Haastattelija: Mitä ajatuksia silloin oli?

Lapsi: No, vois lähtee hatkaan niinku lähinkin.

Haastattelija: Ajattelitko koko ajan alussa, että vois lähteä hatkaan?

Lapsi: Aikalaila. Oli mulla joskus sellasia rauhallisia aikoja, mut yleensä mietin miten pääsee pois.

Reinikainen (2009) on tehnyt tutkimuksen lasten kokemuksista nuorisokodissa elämisestä. Reinikainen (2009, 91) esittää tutkimuksessaan, että nuoren kokemukseen nuorisokodin kodikkuudesta, vaikuttaa se, millaisista olosuhteista ja ympäristöstä nuori on tullut. Tämän ilmiö tuli esille haastatteluissa yhdeltä lapselta.

Emmä tiää. Jos on tottunu siihen, et on keskellä kaupunkia, asuu keskellä kaupunkia, voi liikkuu miten halua, minne haluan, sit täällä ei pääse mihinkään. Sä oot samas rakennukses melkeen koko päivän. Nii, emmä tiää. Kyl se mun mielestä on ollu tosi vaikeeta.

Kaksi lasta korosti haastatteluissa sosiaalisten suhteiden merkitystä. Toinen lapsista piti kaverisuhteiden luomista erityisen tärkeänä, kun taas toinen lapsista ajatteli myös koulukodin ohjaajien läsnäolon vaikuttavan sopeutumiseen.

No vaikka se, et jos ei tuu porukkaan mukaan, ni se mun mielestä ainakin vaikeuttaa. Jos ei niinku tuu kavereita niin se on vaikeeta.

Mut sit jos sillain et ei tuu yhtään sen (omaohjaajan) kans toimeen tai ei kemiat kohtaa niin ei se kyl sillon (helpota). Voi vaan pahentaa jopa tilannetta.

7.3 Suhde lasta hoitaviin aikuisiin

Tässä luvussa vastataan kysymykseen, *mikä on lasta hoitavien aikuisten merkitys sijaishuoltoon sopeutumisessa*. Tutkimuskysymyksen avulla haluttiin saada vastauksia siihen, miten tärkeänä lapsi piti omaohjaajaa sijoituksen alkuvaiheessa ja oliko lapsella mahdollisuus käsitellä tunteitaan häntä hoitavan aikuisen kanssa. Sairilan koulukodin tulovaiheen mallissa (liite 2) puhutaan perhetyön ja omaohjaaja suhteen luomisen vaiheesta. Opinnäytetyö keskittyy kuitenkin lapsen ja omaohjaajan väliseen suhteeseen ja perhetyö on rajattu tietoisesti tutkimuksen ulkopuolelle. Tuloksissa tuodaan lisäksi lyhyesti esille lasten ajatuksia omaohjaajasta yleisesti sekä vanhempien ja lapsen välisen yhteydenpidon merkityksestä lapselle.

7.3.1 Omaohjaajan merkitys

Haastattelussa lapsilta kysyttiin, mikä merkitys omaohjaajalla on. Puolet (n=3) haastateltavista vastasivat kysymykseen kuvailemalla omaohjaajan tehtäviä, mutta eivät keroneet omista tunteistaan omaohjaajaa kohtaan.

Haastattelija: Mikä merkitys omaohjaajalla on sinulle?

Lapsi: No se on semmonen et. No joo, mä en kyl tee sitä, mut joillekin se voi olla, et sille voi mennä puhuu, jos on niinku ahistus tai jotain. Mullakin on semmonen ajatus, et kyl sille voi puhuu, mut en ikinä kuitenkaan mee puhuu. Ja sit se hoitaa sun asioita.

Lapsen suhteet häntä hoitaviin aikuisiin vaikuttavat merkittävästi lapsen kokemuksiin sijaishuollosta. Vaikka Lapsi kokisi suhteen häntä hoitavaan aikuiseen myönteiseksi, ei hän välttämättä tukeudu häneen emotionaalisesti. (Reinikainen 2009, 55.) Haastattelussa puolet lapsista (n=3) kuvasivat tulevansa ihan hyvin toimeen omaohjaajan kanssa, mutta eivät silti kokeneet omaohjaajaa erityisen merkityksellisenä ihmisenä omassa elämässään.

Lapsi: Ihan hyvin me ollaan aina tultu toimeen ja tälleen.

Haastattelija: Mikä merkitys omaohjaajalla on sulle?

Lapsi: No ei oikeestaan mikää tärkeä mun mielestä ainakaan.

Yksi haastateltavista erosi selvästi muista kertomalla omaohjaajasta positiiviseen sävyyn. Lapsen ajatuksiin vaikuttivat omaohjaajan persoonan lisäksi ohjaajan vuorovaikutus lasta kohtaan.

Lapsi: Siis Matti (nimi muutettu) on ihan hyvä jätkä, pakko myöntää.

Haastattelija: Mikä siihen vaikuttaa, että suhde omaohjaajaan on hyvä?

Lapsi: No Matti (nimi muutettu) on ensinnäkin nuori, ni se ymmärtää asiat eri kantilta, kun noi vanhukset ja sit se oikeesti on silleen huumorintaju-nen. Se osaa heittää läppää. Ei ota kaikkee vakavasti. Se ei käyttäny tiiät sä niiku sitä omaohjaajan asemaa mitenkään silleen, miten sen nyt sanois. Se ei oo siis sellanen, kun sä pyydät siltä jotain, niin se ei oo silleen ei ja sit, ku sä kysyt, et miks niin se ei oo silleen, et koska mä oon ohjaaja ja mä sanon näin. Se perustelee tiiät sä ne asiat.

Lapsen osallisuuteen vaikuttaa se, millä tavalla lasta kuullaan arjen toiminnoissa ja kuinka hänelle perustellaan häntä koskettavia asioita. Lapsen mielipiteen kuunteleminen ja perusteluiden kertominen on lapselle tärkeää, vaikka hänellä ei olisikaan mahdollista vaikuttaa esillä olevaan asiaan. Tällä tavalla lapsi oppii myös ymmärtämään syyt päätösten takana. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 61.)

7.3.2 Lapsen ja omaohjaajan välinen vuorovaikutus

Haastattelussa lapsilta kysyttiin, mitä he muistavat omaohjaajan toiminnasta tai lapsen ja omaohjaajan välisistä keskusteluista sijoituksen alussa. Kysymyksen avulla haluttiin

saada tietoa siitä, mitkä asiat ovat olleet lapsille merkityksellisiä ensimmäisten kohtaamisten aikana. Ainoastaan yksi lapsi sanoi, että ei muista omaohjaajan toiminnasta alussa mitään. Puolet lapsista (n=3) kuvaili omaohjaajan persoonallisia piirteitä, kuten kävelytyyliä tai ulkonäköä.

Haastattelija: Mitä muistat omaohjaajan toiminnasta alussa?

Lapsi: Emmä tiää, et se on ihan nössö kaveri. Se vaikutti siltä. Se oli niin vaatimattoman oloinen tiität sä. Ei korottanu yhtään ääntä niinku muut. Sit se vaan puhu ihan hiljaa ja sit se kävelee vielä niin hauskaasti.

Haastattelija: Mitä tunteita teidän ensimmäinen kohtaamisen herätti?

Lapsi: No tommonen pieni piipittävä kääpiö, joka mussuttaa joka asiasta, et semmonen se oli.

Kahdelle lapselle jäi vahvasti mieleen ensimmäisestä kohtaamisesta henkilökohtaisten tavaroiden takavarikoiminen, mikä aiheutti lapsissa negatiivisia tunteita.

Haastattelija: Mitä muistat omaohjaajan ja sun ekasta tapaamisesta?

Lapsi: En mä tiää. Olihan se aika ärsyttävä, kun otti mun kaikki tavarat pois. Lähti puhelin, lähti kaikki.

Haastattelija: Kuka sut otti täällä (Sairilassa) vastaan?

Lapsi: No siis itse asiassa me oltiin tossa parkkipaikalla äitin kans, niin sit siihen tuli toi se mun omaohjaaja, niinku tältä osastolta. Sit, ku mä otin kassin sieltä autosta, niin se mun omaohjaaja esittelee ittensä ja sanoo eka kuka se on ja sit se sanoo mulle, et mä voin ottaa ton sun laukkus. Mä sanoin, et mä voin kyllä ihan itekin kantaa, sit se sano, et me katotaan nää sun tavarat nyt. Heti niinku tuolla ulkona, niin kai mä olin vähän silleen, et aha. Se oli vähän semmonen niinku tiiätkö, et ei ollu ees kerenny tänne asti niin heti tolleen.

Haastatteluissa kysyimme lapsilta, oliko heidän sijoituksen alussa helppo puhua omaohjaajalle. Kaikki haastateltavat (n=6) kertoivat olleensa tietoisia siitä, että voivat puhua omaohjaajalle, mutta vain kaksi lapsista kertoi puhumisen olleen helppoa. Suurin osa

lapsista (n=4) oli sitä mieltä, että lapsen ja omaohjaajan välisillä keskusteluilla ei ollut heille juurikaan merkitystä.

Lapsi: Joo sen kaa voi puhuu kaikesta.

Haastattelija: Helpottiko puhuminen sun oloa?

Lapsi: Ei. Mä pystyin tuol muutenkin puhuu kenen kaa mä halusin. Mul on sellasii frendeii.

Vain yksi lapsi piti omaohjaaja keskusteluita itselleen merkityksellisinä. Lapsi kertoi merkityksellisyyden johtuneen siitä, että omaohjaaja osasi kertoa hänelle tärkeitä asioita Sairilan koulukodista. Työntekijän tehtävä on tukea lapsen osallisuutta kertomalla hänelle tieto, joka lasta koskettaa (Bardy 2009, 136).

No oli silleen oikeestaan aika tärkeä, et se kerto sillon mulle kaikki asiat täällä.

Haastatteluissa kaksi lasta kertoi, etteivät itse halunneet puhua omaohjaajan kanssa, eivätkä pitäneet omaohjaajaa tärkeänä. Molemmille lapsilla oli aikaisempia sijoituksia ennen Sairilaan siirtymistä.

Haastattelija: Pystyitkö puhumaan kellekään?

Lapsi: En mä halunnu. Mä en juttele yleensä ihmisten kaa

Lapsen kontaktikyky ja lapsuuden kiintymyssuhteet säätelevät lapsen ja omaohjaajan suhteen muodostumista. Osa lapsista sulkee aikuisen täysin ulkopuolelle, mikä voi johtua useista pettymyksistä aikuisia kohtaan. Lapsen kykyyn kiinnittyä häntä hoitaviin aikuisiin vaikuttaa lapsen historia. Kyky kiinnittyä heikkenee, jos lapsi on joutunut vaihtamaan sijaishuoltopaikkaa useamman kerran. (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 20 2005, 68.)

Haastatteluissa yksi lapsi kertoi, että ei itse lähesty omaohjaajaa, mutta ei tyrmännyt ajatusta siitä, että omaohjaaja tulisi useammin juttelemaan hänelle.

Lapsi: Mul on sellanen ajatus, et kyl sille voi puhuu, mut en mä ikinä kuitenkaan mee puhuu.

Haastattelija: Mistä se johtuu, ettet mee puhumaan?

Lapsi: No mä oon vähän huono puhuu ihmisille, et mä en tykkää avautua. En mä kellekään avaudu.

Haastattelija: Mitä ajattelet, jos omaohjaaja tulis enemmän juttelee sulle?

Lapsi: No emmä tiää. Voishan se nyt tulla juttelee, mut en mä nyt sit tiää kui paljo mä juttelen takasi. Vois siitä jotain saada aikaseks ehkä.

Lapsen ja häntä hoitavan aikuisen väliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa vahvasti se, yrittääkö aikuinen päästä lapsen lähelle sekä ymmärtää hänen tunteitaan ja ajatuksiaan. Vaikka lapsi pysyttelee tunnetasolla etäällä aikuisesta, ei hän useinkaan toivo aikuisen toimivan samoin. Aikuisella on vastuu suhteen rakentamisesta ja aikuisen velvollisuus on osoittaa välittävänsä lapsesta huolimatta lapsen käytöksestä. (Reinikainen 2009, 58–59.)

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää, millä tavalla omaohjaaja voi auttaa lasta sopeutumaan uuteen ympäristöön. Suurin osa lapsista oli kuitenkin sitä mieltä, että omaohjaajalla ei ollut vaikutusta sopeutumiseen (n=4). Yksi nuorista ei osannut vastata kysymykseen.

Lapsi: Ai mulle vai? Emmä tiää. Täs paikas se on varmaan silleen ihan hyväs asemas. Kyl mä väitän, et mul on tän paikan paras ohjaaja.

Haastattelija: Jos omaohjaaja olis ollu joku toinen, niin olisko se vaikuttanut sopeutumiseen?

Lapsi: Ei periaatteessa. Ei.

Lapsi: Ei. Ei se (omaohjaaja) hyödyttäny siinä alussa mun elämää mitenkään.

Haastattelija: Olisiko omaohjaaja voinut toiminnallaan jotenkin vaikuttaa siihen?

Lapsi: Ei. Tai no jos se lakia rikkoo ni sitten joo. Mut ei muuten.

Haastattelussa vain yksi lapsi kertoi, että aikuinen voisi helpottaa sopeutumista uuteen ympäristöön esittelemällä hänet muille lapsille. Lapsi piti sosiaalisia suhteita niin aikuisiin kuin muihin lapsiinkin tärkeänä sopeutumisen kannalta. Kyseisellä lapsella ei ollut aikaisempia pidempiä sijoituksia.

Öö no se helpotti, et tutustu niinku tässä osastolla niihin muihin nuoriin ja aikuisiin. Se autto tosi paljon. Kyllähän sekin sit autto, et sai äitiin pitää yhteyttä. Kyl se sillai, ku ootti sitä, et äiti tulee käymään, niin helpotti. Et lähinnä niiku ne muut ihmiset ympärillä.

7.3.3 Yhteydenpito vanhempiin

Kaikki lapset (n=6) saivat pitää yhteyttä vanhempiin joko omalla tai osaston puhelimella. Puolet lapsista (n=3) oli sitä mieltä, että yhteydenpito vanhempiin oli positiivinen asia ja helpotti heidän oloaan. Ainoastaan yksi lapsista kertoi, että ei halunnut soittaa vanhemmille.

Kyllähän se sit niinku autto, et sai pitää äitiin yhteyttä.

Sijaishuollossa lapsella on oikeus turvallisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Yhteydenpito voi tapahtua vierailujen lisäksi puhelimella, postitse tai muulla vastaavalla tavalla. Lapsen oikeus yhteydenpitoon on yksi tärkeimmistä sijaishuollossa olevan lapsen oikeuksista. Sijaishuolto paikan velvollisuus on turvata lapselle tärkeiden ihmissuhteiden säilyminen koko sijoituksen ajan. (Saastamoinen 2010, 135–136.)

Suurin osa lapsista kertoi (n=4), että saivat soittaa vanhemmille mihin aikaan halusivat, eikä yhteydenpitoa vanhempiin rajattu. Kahden lapsen kohdalla negatiivisia tunteita herätti kokemus siitä, ettei heillä ollut mahdollisuutta soittaa vanhemmille silloin, kun he itse halusivat. Lapset kertoivat, että yhteydenpidon rajaaminen tapahtui silloin, kun he olivat erityisen huolenpidon yksikössä, Jarrassa.

No oli se mun mielestä vähän silleen niinku hölmöö, kun kylhän nyt mun mielestä pitäis vanhempien kaa saaha puhuu millon vaan. Ku ohan se nyt sellanen tietynlainen tuki kumminki.

Haastattelija: Oliko sulla mahdollisuus pitää yhteyttä sun perheeseen?

Lapsi: No sillei, et mä puhuin ja aikune istu vieressä.

Haastattelija: Oliko aikuinen aina kuuntelemassa?

Lapsi: Joo aina. Aina ne kuunteli, mitä sä sanoit.

Haastattelija: Miltä se susta tuntu?

Lapsi: No aika ärsyttävää se oli.

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiin voidaan lastensuojelulain 11. luvun 63. §:n mukaan rajoittaa, jos yhteydenpitoa ei ole voitu asiakassuunnitelmassa erityisestä syystä muutoin sopia vanhempien kanssa, ja jos:

1. yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteutumisen ja rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä; tai
2. yhteydenpito vaarantaa lapsen hengen, terveyden, kehityksen tai turvallisuuden; tai
3. rajoittaminen on välttämätöntä vanhempien tai perheen muiden lasten tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden vuoksi; tai
4. 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä asioita koulukotiin sijoitettu lapsi piti merkityksellisinä siirtymävaiheessa ja ensimmäisen kuukauden aikana Sairilassa, jotta sijoitus olisi onnistunut. Tutkimus toteutettiin haastatteleamalla kuutta Sairilan koulukotiin sijoitettua lasta, jotka olivat iältään 15–17-vuotiaita. Haastattelut toteutettiin teema-haastattelumenetelmää käyttäen lapsille entuudestaan tutussa ympäristössä Sairilassa.

Aihe syntyi yhdessä Sairilan koulukodin henkilökunnan kanssa. Esitimme ensin Sairilalle ehdotuksia aiheista, jotka kiinnostivat meitä ammatillisesta näkökulmasta ja Sairila pohti omia tarpeitaan meidän ehdotuksien pohjalta. Lopulta löytyi aihe, joka tukisi meidän mielenkiinnon kohteita ja syventäisi mahdollisesti ammatillista ymmärrystämme sekä antaisi Sairilalle arvokasta tietoa, jonka avulla tarkastella omia työtapojaan ja mahdollisuuden kehittää niitä.

Tutkimusta ohjasi vahvasti Sairilan koulukodin kehittämä tulovaiheen malli (liite 2). Mallin avulla pystyttiin määrittelemään teemoja, joista haluttiin kuulla lapsen kokemus.

Malli myös osaltaan määritteli tulovaiheen onnistumiseen vaikuttavia elementtejä. Opinnäytetyön tarkoitus ei kuitenkaan missään vaiheessa ollut tarkastella mallin toimivuutta, vaan nimenomaan kuulla lasten kokemukset ja mielipiteet tulovaiheesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Tulovaiheen malli auttoi myös teoreettisen viitekehyksen määrittelyssä. Teoreettisessa viitekehyksessä on lastensuojelua taustoittavia lukuja, joiden avulla lukijan on helppompäästä työn sisälle. Mallin avulla nostettiin teoriaksi myös vuorovaikutus, arki ja kriisi. Valinnat ovat hyvin yhteydessä tuloksiin. Tuloksissa näkyvät teoriassa esitetyt asiat ja samat teemat.

Haastattelun tuloksiin vaikuttavat haastateltavan edellytykset, ominaisuudet ja motivaatio (Hirsjärvi & Hurme 1993, 46). Haastatteluiden sisältö ja syvyys vaihtelivat huomattavasti, mikä osaltaan hankaloitti tutkimustulosten analysointia. Osa haastateltavista kertoi avoimesti tunteistaan ja kokemuksistaan, kun taas toiset lapset vastasivat lyhyesti esittämiimme kysymyksiin ja tarvitsivat enemmän tarkentavia kysymyksiä. Haastateltavien iän ja sosiaalisten taitojen voidaan katsoa vaikuttaneen haastattelujen kulkuun ja tutkimustuloksiin, mutta esimerkiksi haastateltavien motiivina on vaikea arvioida. Jos olisimme esimerkiksi haastatelleet sijoituksen päättäneitä aikuisia, jotka tarkastelisivat kokemuksiaan hieman kauempaa, olisi mahdollista, että kokemukset olisivat saaneet toisenlaisia näkökulmia. Myös tutkimuksen laajuuden voidaan katsoa vaikuttavan tuloksiin; jos haastateltavia olisi ollut esimerkiksi puolet enemmän, olisi tuloksissa todennäköisesti esiintynyt myös enemmän yhtäläisyyksiä. Tutkimustuloksia lukiessa, tulee ottaa huomioon haastateltavien ikätaso, mutta arvostaa heidän kokemuksiaan juuri sellaisina kuin ne tuloksissa tulevat esille. Kaikki haastatteluun osallistuneet lapset eivät tuoneet vahvasti esille omia tunteitaan, mutta kertoivat puolestaan mielipiteensä hyvinkin suorasanaisesti. Lasten suorat mielipiteet antavat tutkimukselle lisäarvoa. Tutkimustuloksissa pyrittiin löytämään yhtäläisyyksiä lasten kokemuksista, mutta nostamaan esille myös yksittäisiä tunnekokemuksia, joiden voidaan katsoa olevan tutkimuskysymyksen kannalta tärkeää tietoa.

Menetelmänä teemahaastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden kertoa omista kokemuksistaan avoimesti, heille ominaisella tavalla. Teemahaastattelun avulla pystyttiin määrittelemään teemat, jotka käytiin haastatteluissa läpi jokaisen lapsen kanssa. Toisaalta osa lapsista kaipasi enemmän ohjausta keskustelun etenemisessä ja tarkentavia

kysymyksiä piti esittää enemmän. Lapset saattoivat myös ymmärtää kysymykset eri tavoin, joten vastaukset poikkesivat hieman toisistaan, eivätkä välttämättä ihan koskettaneet varsinaista teemaa. Onkin syytä pohtia, olisiko joku toinen menetelmä voinut toimia paremmin. Strukturoidumpi haastattelu olisi ohjannut keskustelua täysin, eikä täydentäviä kysymyksiä olisi tarvittu sekä lapset olisivat ehkä pysyneet paremmin aiheen äärellä. Toisaalta strukturoidumpi haastattelu ei olisi antanut mahdollisuutta avoimelle keskustelulle ja tunteiden ilmaukselle. Haastatteluista olisi voinut jäädä jotain oleellista pois ilman avointa keskustelua. Voi myös olettaa, että lasten oli helpompi tulla haastatteluun, kun tilanne ja keskustelu olivat rentoa ja kulki lasten ehdoilla. Voidaan todeta, että tämän tutkimuksen kannalta teemahaastattelumenetelmän avulla saatiin arvokasta tutkimustietoa.

Lasten kokemukset siirtymisen valmisteluvaiheesta poikkesivat tulosten mukaan hyvin paljon toisistaan. Valmisteluvaiheeseen vaikuttavia tekijöitä olivat: aikaisempi sijoituspaikka, siirtymisen syyt, lapsen elämäntilanne ja valmisteluvaiheeseen osallistuneet henkilöt. Yhdenkään lapsen siirtyminen Sairilaan ei tapahtunut täysin tulovaiheen mallin (liite 2) mukaisesti. Ottaen huomioon kuitenkin kokemusten ainutlaatuisuuden ja yksilöllisyyden voidaan esittää kysymys, onko sellaista tulovaiheen mallia edes mahdollista tai kannattavaa kehittää, minkä orjallinen noudattaminen olisi kaikkien lasten edunmukaista.

Tutkimustulosten mukaan tulohetken tunnelmat ja ensivaikutelma Sairilan koulukodista ovat olleet tutkimukseen osallistuneilla lapsilla yksilölliset. Lasten ajatuksiin tulohetkellä vaikuttivat tilanteet ja tapahtumat, joiden seurauksena tutkimushenkilö on koulukotiin siirtynyt. Yhtäläistä kaikille lapsille oli se, että kukaan tutkimukseen osallistuneista lapsista ei käynyt tutustumassa Sairilan koulukotiin ennen siirtymistä, eivätkä lapset tavanneet koulukodin henkilökuntaa etukäteen. Siirtymiseen liittyvien tietojen antaminen lapselle hyvissä ajoin nousi esille niin tutkimuksen taustakirjallisuudessa, kuin Sairilan koulukodin toimintakäsikirjassakin. Vaikka teoriassa tutustumista uuteen sijaishuoltopaikkaan pidetään tärkeänä sijoituksen onnistumisen kannalta, kuitenkin vain yksi tutkimukseen osallistunut lapsi kertoi haastattelussa, että olisi halunnut käydä tutustumassa sijaishuoltopaikkaan etukäteen. Jos tutkimukseen olisi osallistunut sekä tutustumiskäynnin tehneitä lapsia, että suoraan vieraaseen paikkaan tulleita, olisi ollut kiinnostavaa nähdä, olisivatko heidän kokemukset sopeutumisesta poikenneet toisistaan. Tämä ei kuitenkaan tutkimuksessamme selvinnyt.

Teoreettisessa viitekehyksessä esitettiin hypoteesi, jonka mukaan lapsen liittymiskyky häntä hoitaviin aikuisiin voidaan todeta heikkenevän sijoitusten myötä (Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20 2005, 66–69). Tutkimuksen tuloksissa kukaan tutkimukseen osallistuneista lapsista ei kertonut omaohjaajan olevan hänelle erityisen tärkeä ihminen. Suurin osa lapsista ei myöskään pitänyt lapsen ja omaohjaajan välisiä keskusteluita itselleen merkityksellisinä. Kaikilla lapsilla oli ainakin yksi sijoitus ennen Sairilaan siirtymistä, joten lasten aikaisempien sijoitusten voidaan olettaa vaikuttavan lasten kokemuksiin omaohjaajan merkityksestä. Toisaalta teoreettisessa viitekehyksessä tuotiin esille myös ajan merkitys luottamuksellisen suhteen rakentumisessa (Vilén ym. 2002, 62). Haastatteluihin osallistuneiden lasten sijoitusten kesto vaihteli puolesta vuodesta puoleen toista vuoteen. Tutkimustuloksiin voidaan katsoa vaikuttaneen myös lapsen kyky ja motivaatio kertoa omista tunteistaan ja kokemuksistaan.

Haastattelutilanteet sinällään olivat onnistuneita, koska haastateltavat olivat motivoituneita vastaamaan kysymyksiin jokainen omalla tavallaan. Kuten aiemmin mainittiin, niin haastatteluissa oli havaittavissa eroja niiden etenemisen suhteen. Toiset lapset vaativat enemmän tarkentavia kysymyksiä ja vastaukset saattoivat jäädä hieman pintapuoliseksi, kun taas toisilla keskustelu oli helpompaa, eikä haastattelijan ohjausta tarvittu juurikaan. Haastattelutilanteita olisi voinut helpottaa, jos olisimme käyneet paikan päällä kertomassa lapsille opinnäytetyöstä ja sen tarkoituksesta. Lapset olisivat voineet kysyä siinä hetkessä, jos heille olisi herännyt kysymyksiä. Tapaamisella lapset olisivat myös tutustuneet meihin ja tienneet etukäteen, ketä haastattelijat ovat. Haastattelutilanteet olisivat voineet olla tämän avulla rennompia ja sujuvampia.

Opinnäytetyöprosessia toteutettiin järkevästi ja määrätietoisesti. Aikatauluissa oli aika ajoin hankala pysyä, mutta pääasiassa työ eteni kuitenkin sujuvasti ja suuremmilta hankaluuksilta vältyttiin. Kaikki suunnitellut haastattelut saatiin toteutettua pienistä aikataulu ongelmista huolimatta ja lapset, jotka olivat täyttäneet suostumuslomakkeen, osallistuivat kaikki haastatteluihin, eikä yksikään perunut päätöstään osallistua.

Aikaisempia tutkimuksia tulovaiheesta oli niukasti ja haastavia löytää. Tämä antaa tutkimukselle erityisen painoarvon, koska tällaista tutkimustietoa on vähän saatavilla. Eriyisesti koulukotiin suunnattuja tutkimuksia tulovaiheesta ei löytynyt juurikaan. Tulovaiheella on lapselle suuri merkitys ja sen vaikutukset näkyvät koko sijoituksen ajan.

Tulovaiheen onnistumisella on suuri vaikutus siihen, miten lapsi asettuu sijoituspaikkaan ja aloittaa sopeutumisen uuteen ympäristöön. Tämän takia sijoituspaikkojen tulisi entistä enemmän kiinnittää huomiota tulovaiheeseen. Tutkimuksen avulla saatu tieto auttaa sen toteuttamisessa.

Tutkimustuloksissa nousi esille valmisteluvaiheen ja saapumishetken poikkeavuudet. Lasten kokemuksissa nämä asiat esiintyivät lähinnä negatiivisina. Tulovaiheen mallissa (liite 2) on esitetty, mitä asioita tulisi valmistelussa ja saapumisessa ottaa huomioon. Haastatteluissa ilmeni esimerkiksi poikkeavuuksia siinä, milloin lapset saivat tiedon siirtymisestä koulukotiin sekä saapumistilanteessa, jossa osalle lapsista tehtiin heti henkilötarkastus. Lasten kokemuksissa nämä asiat esiintyivät monenlaisina tuntemuksina karkuun lähtemisestä hämmennykseen. Jatkotutkimuksena voisi ottaa nämä asiat lähempään tarkasteluun ja pyrkiä pohtimaan syitä sille, miksi juuri näin on toimittu. Onko tilanne ollut sellainen, että tämä on ollut ainoa keino toimia vai olisiko siinä voitu toimia enemmän lapsen etuja huomioiden? Tällaisen tutkimuksen avulla pystyttäisiin myös mahdollisesti kehittämään yhtenäisiä toimintatapoja, joissa on huomioitu myös lasten kokemukset.

Haastatteluissa nousi esille myös se, että lapset eivät juurikaan pitäneet omaohjaajaa itselleen merkityksellisenä. Tämä oli yllättävä tulos, koska oletuksena pidettiin, että lapset pitävät omaohjaajaa merkityksellisenä aikuisena sijoituksen kannalta. Omaohjaajan merkitystä sijoitetuille lapsille voisi tutkia jatkossa enemmän. Tässä tutkimuksessa ei kysytty, onko lapsilla muita merkityksellisiä aikuisia sijoituspaikassa. Voi olla, että lapset pitivät jotakin toista aikuista tärkeämpänä kuin omaohjaajaa. Tämä näkökulma tulisi ottaa huomioon jatkotutkimuksessa omaohjaajan merkityksestä.

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin nimenomaan lasten kokemuksia siirtymisestä ja sijoituksen alkuvaiheesta koulukodissa. Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista kuulla myös työntekijöiden näkemykset samasta aiheesta.

Loppujen lopuksi voidaan sanoa, että opinnäytetyölle asetetut tavoitteet täyttyivät ja tutkimuksen avulla saatiin tärkeää tietoa. Tutkimuksesta saadun tiedon avulla pystymme itse paremmin ymmärtämään sijoituksen tulovaiheeseen liittyviä tekijöitä ja sen aiheuttamia vaikutuksia lapsen sijoituksen aikana. Tutkimus auttoi lisäämään omaa am-

matillista ymmärrystämme. Sairilan koulukodin ja muiden sijaishuoltopaikkojen näkökulmasta, he saivat arvokasta tietoa suoraan asiakkaiden kertomana, mihin kiinnittää huomiota paikan toiminnassa ja miten lähteä sitä mahdollisesti kehittämään. Tutkimuksesta saadun tiedon avulla Sairilan koulukodin henkilökunta pystyy tarkastelemaan omaa toimintaansa lapsen saapuessa sijaishuoltopaikkaan. Sairilalla on mahdollisuus tutkimuksen avulla pyrkiä kehittämään henkilökunnalle yhtenäisiä toimintatapoja lasten vastaanottamiseen ja vuorovaikutukseen.

On todettava, että tulovaiheen mallissa on olemassa hyviä teemoja ja niihin liittyviä käytäntöjä, joita tulisi toteuttaa. Todellisuus on kuitenkin se, että tällä hetkellä on mahdollisuus toimia mallin mukaisesti jokaisen lapsen kohdalla, koska lasten tulotilanteet ovat jokaisella niin yksilölliset. On kuitenkin tärkeää, että tulovaiheen mallia toteutetaan aina, kun sille löytyy mahdollisuus.

LÄHTEET

- Aalto, Mikko 2002. Vuorovaikutustaidot. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.
- Arajärvi, Terttu 1999. Hyvä lapsuus vauvasta kouluikäiseksi. Helsinki: Ajatus.
- Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Day, Laura 2006. Eläköön kriisi! Voimaa ja rohkeutta vaikeista ajoista. Helsinki: Basam Books Oy.
- Elstad, Gunnar 2003. Kun elämä satuttaa. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Finlex 1991. Asetus valtion koulukodeista. 13.10.1978/769. WWW-sivut. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1978/19780769#a22.2.1991-417>. Ei päivitystietoa. Luettu 18.10.2015.
- Finlex 2007. Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417. WWW-sivut. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Ei päivitystietoa. Luettu 21.11.2015.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jahnukainen, Markku, Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Jakobson, Marjatta & Wiegand, Eira 1996. Muutosvoima minussa. Nuoren selviytyminen arkielämän paineissa ja kriisitilanteissa. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1999. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä: Gummerus.
- Kajaanin ammattikorkeakoulu 2015. Teemoittelu. WWW-sivut. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>. Ei päivitystietoa. Luettu 14.11.2015.
- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kitinoja, Manu 2005. Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Lahti, Pirkko 2003. Hyvän mielen mahdollisuudet. Jyväskylä: Gummerus.

Lastensuojelun käsikirja 2015a. Koulukoti. WWW-sivut.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/koulukoti>. Ei päivitystietoa. Luettu 18.10.2015.

Lastensuojelun käsikirja 2015b. Sijaishuolto. WWW-sivut.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto>. Ei päivitystietoa. Luettu 18.10.2015.

Lehto-Salo, Pirkko 2011. Koulukotisijoitus - nuoren toinen mahdollisuus. Mielenterveyden häiriöiden, oppimisvaikeuksien ja perheongelmien kirjo kehittämishaasteena. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

Manninen, Marko 2013. Koulukotiin sijoitettujen nuorten psykiatrinen oirekuva ja ennuste. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Matilainen, Tuulia 2008. Lapsi elää rutiineista. Helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus.

Näsänen, Merja & Rautava, Marie 1998. Koulukotioppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä huostaanotosta, sijoituksesta ja koulukotielämästä. Stakes. Aiheita 50/1998. Helsinki: Stakes.

Pojjula, Soili 2007. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino.

Roos, Jeja-Pekka 2004. Huostaanottokirja. Turku: Design Nurmisaari.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005. Haastattelu : tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saari, Salli 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Keuruu: Ota-van Kirjapaino Oy.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Sairilan koulukodin toimintakäsikirja.

Sijaishuollon Neuvottelukunnan julkaisuja 2005. Oljista, risuista vai tiilistä?. Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Suoninen, Veera, Pirttilä-Backman, Anna-Maija, Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja 2010. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY pro Oy.

Söderholm, Anni, Halila, Ritva, Kivitie-Kallio, Satu, Mertsola, Jussi, Niemi, Sirkku (toim.) 2004. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Tanskanen, Iina, Timonen-Kallio, Eeva (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Yliopistopaino.

Taskinen, Sirpa 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015. Valtion koulukodit. WWW-sivut.
<http://www.valtionkoulukodit.fi/index.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 18.10.2015.

Vilén, Marika, Leppämäki Päivi, Ekström Leena 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Sopijaosapuolet

Opinnäytetyön työelämäkumppani: _____

ja Mikkelin ammattikorkeakoulun Kulttuuri-, nuoriso- ja sosiaalialan laitoksen sosiaalialan koulutusohjelman opiskelija(t) _____

Opinnäytetyön aihe: _____**Opinnäytetyön ohjaajat**

Ohjaava opettaja: _____

Työelämäohjaaja: _____

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika: _____**Opinnäytetyön TK-tavoitteet** (vapaamuotoinen, omasanainen kuvaus työn t&k-tavoitteista):

TK-TAVOITTEET: Tutkimus- ja kehittämistoiminnalla (t&k) tarkoitetaan systemaattista toimintaa tiedon lisäämiseksi ja tiedon käyttämistä uusien sovellusten löytämiseksi. Kriteerinä on, että toiminnan tavoitteena on jotain oleellisesti uutta. Tutkimus- ja kehittämistoimintaa sisällytetään perustutkimus, soveltava tutkimus sekä kehittämistyö. Soveltavalla tutkimuksella tarkoitetaan sellaista toimintaa uuden tiedon saavuttamiseksi, joka ensisijaisesti tähtää tietyn käytännön sovellutukseen. Soveltavaa tutkimusta on esim. sovellusten etsiminen perustutkimuksen tuloksille tai uusien menetelmien ja keinojen luominen tietyn ongelman ratkaisemiseksi.

Tuote- ja prosessikehityksellä (kehittämistyöllä) tarkoitetaan systemaattista toimintaa tutkimuksen tuloksena ja/tai käytännön kokemuksen kautta saadun tiedon käyttämiseksi uusien aineiden, tuotteiden, tuotantoprosessien, menetelmien ja järjestelmien aikaansaamiseen tai olemassa olevien olennaiseen parantamiseen. (Tilastokeskus)

Mikkelin ammattikorkeakoulussa tehdyt opinnäytetyöt julkaistaan pdf-muotoisina kokotekstisinä tiedostoina ammattikorkeakoulujen yhteisessä julkaisuarkistossa Theseuksessa (<http://www.theseus.fi/>). Opinnäytetyöt ovat pääsääntöisesti julkisia asiakirjoja. Theseuksen käyttöehtosopimuksen hyväksyminen on samalla lupa työn julkaisemiseen internetin laajuisena näkyvyytenä. Vaihtoehtoisesti opinnäytetyö voidaan julkaista myös tekijöiden harkinnan mukaan tai opinnäytetyön ohjaajan tai toimeksiantajan suosituksesta MAMKin sisäisessä verkossa. MAMKin sisäisessä verkossa julkistettu työ ei näy julkisena internetissä.

Muut sopimusehdot: _____

Alkuperäinen sopimus jää opiskelijalle. Toimita kopio sopimuksesta työelämäkumppanille ja opinnäytetyösi ohjaavalle opettajalle.

Aika ja paikka: _____

Aika ja paikka: _____

Opiskelijan allekirjoitus
/opiskelijoiden allekirjoitukset

Työelämäkumppanin allekirjoitus

Assi Kukkonen, Johtaja
Sairilan koulukoti
Sairilantie 31
50180 Mikkeli

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Olemme Ida Himanen ja Janika Hokkanen sosionomi (AMK) opiskelijoita Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Tarkoituksemme on valmistua joulukuussa 2015. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia lapsen kokemuksia koulukotiin sijoittamisen alkuvaiheesta.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen ja aineiston keruu menetelmänä käytämme teemahaastatteluja. Haastattelemme koulukotiin sijoitettuja yli 15-vuotiaita lapsia.

Tutkijoina meitä sitoo vaitiolovelvollisuus ja käsittelemme tietoja luottamuksellisesti ammattikorkeakoulun eettisten periaatteiden mukaisesti. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät tule tutkimuksessamme ilmi.

Tutkimuksemme tulokset on tarkoitus julkistaa joulukuussa 2015.

Opinnäytetyömme ohjaavaopettaja on Johanna Hirvonen, 050-5929894.

Anomme Teiltä kohteliaimmin lupaa toteuttaa opinnäytetyömme tutkimusta Sairilan koulukodissa.

Ystävällisin terveisin

Ida Himanen ja Janika Hokkanen
Sosionomi (AMK) opiskelijat
puh. 040-8290315

SAIRILAN KOULUKOTI

HOVITUPAAN TULON TYÖMALLI/ NUOREN TULOPROSESSI (kesto 1 kk)

Valmisteluvaihe

1. Erityistyöntekijä (ett) kertoo tiiminvetäjälle (tive) nuoren tulosta/sijoituksesta.
2. Ett ja tive nimeävät omaohjaajan (o-o).
3. Omaohjaaja tutustuu nuoren hoitoyhteenvetoihin ja nuoresta keskustellaan ett, tiven ja o-o kanssa ja tehdään suunnitelma tuloprosessista; omaohjaaja ottaa: **1) yhteyttä nuoren läheisiin 2) sopii tapaamisesta Sairilassa tai nuoren kotipaikkakunnalla**
4. Omaohjaaja tai työvuorossa oleva ohjaaja kertoo asuinyksikön nuorille uudesta nuoresta osastokokouksessa.
5. Omaohjaaja on työvuorossa tulopäivänä. Ennen nuoren tuloa omaohjaaja laittaa nuoren huoneen kuntoon. (siivous, petivaatteet paikoillaan, pyyhe, matto, hygienia-atarvikkeet)

Arjen käynnistymisen vaihe

6. **1 päivänä** nuori kulkee omaohjaajan kanssa ja tutustuu osastoon ja nuoriin. Omaohjaaja soittaa nuoren kotiin ja kertoo kuulumiset.
7. **2 päivänä** nuori kulkee osaston aikuisen kanssa ja hän tutustuttaa nuoren Sairilan tiloihin ja henkilökuntaan ja nuoriin. Nuori käy myös tutustumassa omaan luokkaan ja opetushenkilöihin.
8. **3 päivänä** nuori menee saatettuna kouluun. Avustaja tai opettaja ottaa nuoren vastaan.

Kiinnittämisen vaihe

9. Ensimmäisen viikon aikana toiminnot ja haasteet tapahtuvat keskitetysti Sairilassa.
10. Omaohjaaja soittaa ensimmäisen viikon aikana kaksi kertaa kotiin.
11. Omaohjaaja sopii läheisten vierailun Sairilaan. Vierailuajankohtana omaohjaaja on työvuorossa; sovietaan kotiharjoitteluiden aikataulutuksista ja säännöistä sekä pohjustetaan lomasopimus.
12. Kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta on ensimmäinen kotiharjoittelu; nuori viedään kotiharjoitteluun.

Perhetyön ja omaohjaajasuhteen luomisen vaihe

13. Perhetyön suunnitelma tehdään perhetyöntekijän toimesta yhdessä omaohjaajan ja vanhempien kanssa.
14. Omaohjaaja ja perhetyöntekijä tekevät nuoren kotiin kotikäynnin.
15. Omaohjaaja on viikoittain yhteydessä kotiin. Kotilomien aikana ohjaajat soittavat nuoren kotiin ja varmistavat kotilomien sujumisen.
16. Tehdään tulovaiheen kartoitus kasvu- ja tavoitesuunnitelmatyöskentelyn pohjaksi. (1 kk kuluttua nuoren saapumisesta.)

Tervehdys koteihin!

Opiskelemme Mikkelin ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja olemme toteuttamassa opinnäytetyötä yhteistyössä Sairilan koulukodin kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda lapsen ääni kuuluviin. Tutkimuksemme aihe on lapsen kokemukset koulukotiin sijoittamisen alkuvaiheesta. Haluamme haastatteluiden avulla selvittää, millä tavalla lapsi on kokenut siirtymävaiheen Sairilaan ja millaista tukea hän on siihen saanut.

Haastattelemme lapsia aiheesta ja haastattelut äänitetään. Meitä sitoo salassapitovelvollisuus. Opinnäytetyössä emme mainitse lasten nimiä eikä lasten henkilöllisyyksiä ole mahdollista tunnistaa lopullisesta työstä. Työn valmistumisen jälkeen kaikki haastattelumateriaalit tuhotaan asianmukaisella tavalla. Halutessanne teillä on mahdollisuus saada valmis opinnäytetyö.

Lasten osallistuminen on vapaaehtoista ja heiltä pyydetään suostumus haastatteluun. Jos jokin asia askarruttaa mieltänne tai haluatte saada lisää informaatiota, vastaamme mielellämme.

Ystävällisin terveisin

Ida Himanen ja Janika Hokkanen

Sosionomi (AMK) opiskelijat

Lapsen saatekirje ja suostumuslomake

Hei!

Opiskelemme Mikkelin ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja olemme toteuttamassa opinnäytetyötä yhteistyössä Sairilan koulukodin kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda sinun äänesi kuuluviin ja kuulla kokemuksiasi Sairilaan saapumisesta. Meitä kiinnostaa, millä tavalla sinua on tuettu Sairilaan sopeutumisessa ja kuinka sinut on otettu vastaan.

Haluaisimme haastatella sinua aiheesta. Tällä tavalla saat tilaisuuden kertoa vapaasti kokemuksistasi ja mahdollisuuden vaikuttaa asioihin. Meitä sitoo salassapitovelvollisuus. Opinnäytetyössä emme mainitse nimeäsi, eikä sinun henkilöllisyyttä ole mahdollista tunnistaa lopullisesta työstä. Työn valmistumisen jälkeen kaikki haastattelumateriaalit tuhoetaan. Halutessasi saat valmiin opinnäytetyömme.

Osallistumisesi on vapaaehtoista ja pyydämmekin sinulta suostumuksen haastatteluun. Jos jokin asia askarruttaa mieltäsi, vastaamme mielellämme.

Toivoisimme osallistumistasi. Mielenpitemme on meille tärkeä!

Ystävällisin terveisin

Ida Himanen ja Janika Hokkanen

Sosionomi (AMK) opiskelijat

Minä _____ osallistun haastatteluun ja annan luvan käyttää haastatteluni nimettömänä opinnäytetyössä.

Allekirjoitus _____

Päivä ja paikka _____

HAASTATTELURUNKO

VALMISTELUVAIHE

- Missä vaiheessa sait tietää meneväsi Sairilaan?
- Mitä tiesit etukäteen Sairilasta?
- Mihin tiedot pohjautuivat?
- Missä olit ennen Sairilaan siirtymistä?
- Tavattiinko sinua ennen siirtymistä?
- Kenet tapasit ja missä?
- Millä menit Sairilaan?
- Mitä ajatuksia/tunteita Sairilaan meno herätti?
- Kerrottiinko siirtymisen syitä ja kauan sijoitus kestää? Kuka kertoi? Olisitko toivonut enemmän näistä avointa keskustelua?

ARJEN KÄYNNISTYMINEN

- Mitkä olivat päälimmäiset tunteet, kun saavuit Sairilaan? (Mistä tunteet johtuivat? Milloin tunnemyrsky laantui? Milloin helpotti? Mikä auttoi?)
- Miten tunteita purettiin?
- Mitä muistat ensimmäisestä päivästä?
- Kenet tapasit ensimmäisenä?
- Minkälainen tämä kohtaaminen oli?
- Miten sinut otettiin vastaan?
- Mitä tunteita aikuiset/muut nuoret herättivät?
- Muistatko mitä ensimmäisten päivien aikana tapahtui?
- Milloin menit kouluun? Mitä tunteita/ajatuksia?
- Missä vaiheessa pääsit mukaan arki rytmiin?
- Millä tavalla yhteydenpito läheisiin mahdollistettiin? Mitä tunteita?

KIINNITTYMINEN

- Mitkä asiat auttoivat/haittasivat sopeutumista?
- Oliko alussa aikaa/mahdollisuus käsitellä omia tunteita? Huomioitiinko ne?
- Onko perheesi käynyt Sairilassa vierailemassa? Milloin?
- Milloin menit ensimmäisen kerran käymään kotona? Millä?
- Miten tulit toimeen muiden kanssa?
- Miten koit muiden läsnäolon?
- Mitkä asiat koit erityisen tärkeänä/vaikeana alussa? Saitko tukea niihin?

OMAOHJAAJA

- Milloin tapasit oo:n ensimmäisen kerran? Mitä tunteita herätti?
- Tiesitkö, mikä oo:n rooli on?
- Mikä merkitys oo:lla oli alussa sinulle?
- Minkälainen suhde teillä on? Siihen vaikuttaneet asiat?
- Pystyitkö puhumaan oo:lle tunteista?
- Mitä muistat oo:n toiminnasta alussa?

- Tuliko mieleesi näiden lisäksi joku asia, mikä oli erittäin merkittävä tekijä sopeutumisessa tai mitä olisit tehnyt toisin?